

ALOIS MUSIL,

SELSKÝ SYNEK SVĚTOVÝM CESTOVATELEM.

ING. DR. EDVARD REICH:

ALOIS MUSIL,
SELSKÝ SYNEK SVĚTOVÝM CESTOVATELEM

V PRAZE 1930.

ČESKOMORAVSKÉ PODNIKY TISKAŘ. A VYDAVATELSKÉ
V PRAZE. — TISKEM ROLNICKÉ TISKÁRNY V PRAZE.

Ú V O D.

Arabské pouště, rozkládající se mezi zemí Zaslíbenou a Rudým mořem na západě a řekami Eufratem a Tigridem na východě, mají velký význam ve vývoji osvěty lidstva. Vždyť tvořily pojítko vzdělanosti egyptské a babylonské, byly kolébkou víry v jediného Boha a průchodiskem světového obchodu. Jaký div, že se odborníci snažili poznati, jak tyto kraje vypadají, co se v nich ze starých dob zachovalo a jak jejich obyvatelé žijí. Jenže odborníci, setkávajíce se s odporem nehostinné přírody a loupežných lidí, těžce do širých pouští arabských vnikali a ještě tíže v nich pracovali. Severní Arabie zůstávala i na největších mapách znázorněna bílými plochami.

Důkladnému prozkoumání severní Arabie a sousedních území biblických se věnoval náš krajan Dr. Alois M u s i l, profesor filosofické fakulty Karlovy university v Praze. Vědecké výsledky jeho výzkumů od r. 1896 do r. 1907 vyšly nákladem Akademie věd ve Vídni v jazyce německém, kdežto ovoce jeho cest a studií od r. 1908 do r. 1927 vydala American Geographical Society (Americká společnost zeměpisná) of New York v jazyce anglickém. Jsou to díla obsažná a rozsáhlá. Publikace americká, která byla právě dokončena, má

tři velké původní mapy, skoro tři tisíce stránek a na půl tisíce vyobrazení. Vydání samo stálo přes 25.000 dolarů.

American Geographical Society, jež profesora Musila za jeho vědecké zásluhy vyznamenala velkou zlatou medailí, prohlašuje našeho krajana za nejpřednějšího světového znalce místopisu, dějin a národopisu severní Arabie a sousedních krajů. Spolu upozorňuje, že profesor Musil ujel přes 21.000 km na velbloudu a dosáhl hodnosti náčelníka beduinů kmene Ruala. Světová kritika praví o Musilovi, že není člověk obyčejný a jeho vědecké dílo že je standard, tedy vzor, novější literatury o Arabii. Ministerstvo školství a národní osvěty poslalo Musilovi nedávno následující přípis:

»Vláda republiky Československé rozhodnutím ze dne 28. února 1929 vyslovila Vám za Vaše vědecké zásluhy své zvláštní uznání.

Je mi obzvláštním a opravdovým potěšením, že Vaše výzkumy, Vaše vědecká práce a Vaše životní dílo došly tímto způsobem i ve vlasti příslušného ocenění a proto milerád Vám uznání to tlumočím.«

Podepsán: Ministr Dr. Štefánek.

Myslím, že se setkám se souhlasem všech českých lidí, když nastíním cestu, po níž se tento selský synek ubíral.

V Praze, 28. září 1929.

I

ZÁCHRANA RODNÉHO STATKU.

Musil neměl mládí.

Alois Musil se narodil 30. června 1868 v malé hanácké obci Rychtářově u Vyškova. Tam vyrostl a tam se připravoval na své životní dílo. Miloval svou rodnou obec, venkovský život a zemědělské povolání. K hroudě ho připoutávala i starost, aby rodina neztratila selskou usedlost. O svém pradědečku slýchal, že byl znamenitým hospodářem a všechno že zveleboval, ovšem jak to bylo za roboty možno. Dědeček měl rád peníze. Vypočítal si, že bude lacinější, dá-li si pole obdělávati, i prodal koně a veškeré hospodářské nářadí a najímal si jiné sedláky, kteří z nedosttku výdělku za levný peníz jeho pole obdělávali; ovšem že byla potom úroda přiměřená nízké mzdě. Těžko se stařeček loučil se statkem a předal jej svému nejmladšímu synu Františkovi — otci Dr. Al. Musila — teprve, když se jedna zeď obytného stavení vybořila.

František Musil, převzav zanedbaný a bořící se statek, se po radě svého tchána rozhodl, že bude všechno pole obdělávati sám. Bylo tedy nutno, aby si pořizoval nejen koně, ale i veškeré nářadí, a aby se vlastně zaučoval v těžké práci

rolnické. Nadál se, že mu tchán penězi přispěje. Zmýlil se; byl nucen si vypůjčiti a dluh se zvýšil nutnou stavbou nejen všech obytných budov, nýbrž i chléva. Rodinné starosti a potíže nepřispívaly k dobrým výsledkům hospodaření. Dluhů přibývalo.

Trudné jsou vzpomínky z mládí Dr. Al. Musila. Říkává právem, že ani mládí neměl.

V selské početnější rodině, kde je grunt příliš zadlužen a kde není shody, bývají výsledky hospodaření neuspokojivé, a život se stává velmi trpkým. Náš Alois to vycítil již jako chlapec a hleděl se dostati na studie. To se mu podařilo, hlavně pomocí rodičů matčiných, kteří slibovali, že ho budou na studiích podporovati. Jenže zůstalo při pouhém slibu; rodičům Aloisovým přibylo výloh, a on sám se protloukal jak mohl.

Věda, že jako gymnasijní student nemůže zůstati doma trvale, snažil se získati své mladší bratry a sestry, aby oni za jeho nepřítomnosti pomáhali vydatně rodičům. Bratr Antonín, sotva mu bylo dvanáct let, se ujal koní a jsa ještě školák jezdíval za výdělkem až do Brna. V kuchyni a ve chlévech našel Alois velikou pomoc ve svých sestrách. Učil je vařiti, co sám odkoukal od různých bytných, naváděl je, jak mají krmiti dobytek, vybízel, aby nestrpěly ani na dobytku ani ve chlévech nečistoty, a sliboval jim i služkám různé maličké dárky, najde-li dobytek a chlévy v pořádku, až přijede na svátky nebo na prázdniny. Přičiňovali se pak všichni, spláceli řádně úroky, ale dluhů nijak neubývalo.

Když byl jako sextán na prázdninách doma, shledal, že finanční krise dostupuje vrcholu a ohrožuje udržení rodného gruntu. Celou jeho bytostí otřásla myšlenka, že by jejich statek měl býti prodán, a že by jeho otec a sourozenci mohli choditi žebrotou. Umínil si, že se věnuje ochraně hroudy po předcích zděděné, že se ponoří do vážného studia a že se

Rodný statek.

stane knězem. Hovořil o tom se svými sourozenci a prosil je, aby mu pomáhali, aby statek zachovali. Slíbili si to všichni navzájem a svému slibu dostáli.

Výchova sourozenců.

Aby sourozenci svědomitě konali veškeré práce jak doma, tak ve chlévech, na polích a lukách, konal je s nimi. Jen zřídka kdy se mohl zúčastniti studentských zábav. Za nutných prací nikdy. Slova hnou, ale příklady táhnou. Jeho bratr by jistě nebyl mohl pochopiti, proč se má pražiti na poli, kdyby on byl v chládku koulel kuželky nebo hrál v karty. I v Rychtářově byl rozšířen názor, že práce je zbytek roboty, že pán nepracuje, a přece se má dobře. Ven-

kovský lid těžko chápe, že práce duševní je mnohem obtížnější než tělesná. Nestydě se za žádnou práci, naučil se každé. Uměl pak poraditi, jak by se mohla nebo měla konati dokonaleji, a získal důvěru nejen svých sourozenců, ale i svého otce.

Pokud dlel na studiích i za prvních let duchovní správy, podávaly mu sestry podrobné zprávy o postupu hospodářství. Když přijížďíval na svátky nebo na prázdniny, bývala jeho prvá cesta do chlévů, zda je hovězí i vepřový dobytek v pořádku a zda není nikde nečistoty, potom do zahrádky, a na konec prohlížel obytné stavení. Podle zásluhy odměňoval buď malými dárky nebo napomenutím, nebo zrovna zasáhl a nedostatek sám napravil.

Požár a nové starosti.

Tato práce nesla dobré ovoce. Ponenáhlu tržili více ze chlévů i s polí, a již se těšili, že své dluhy zaplatí a nějaké věno pro sestry našetří, když tu koncem června r. 1894 se v Rychtářově rozpoutal veliký požár a také celý statek Musilův s obytnými budovami, chlévy, kůlnami, stodolou lehl popelem. Dostav telegrafickou zprávu, přijel domů, když se ještě z nedohořených trámů kouřilo. Plakali všichni, sourozenci i rodiče. Bylo to pět dětí, pohlížejících zoufale na zhoubné dílo požáru. Nadřeli se všichni, a když se těšili, že se již zbaví dluhu na statku, ztratili veškeré ovoce své práce a hrozil dluh nový; v uších se ozývala slova stařečkova: »Žebrotou půjdete. Všechno vám prodají.« Tehdy si znova slíbili, že nasadí i poslední kapku své krve, jen aby statek neprodali. Bratr, odslouživ si vojnu, nahradil bezmála úplně otce, sestry matku a všichni hospodařili ještě svědomitěji než před ohněm. Jenže stěží platili úroky; na kapitál se nezmohli.

Let přibývalo. Bratr Antonín se měl oženiti a sestry vdáti. Bratrovi bylo již třicet let, když se ženil. Měl rád pracovité

Otec, sestra Karla a matka Musilovi.

děvče, z hodné rodiny, jenže také vyhořeli, i nemohli jí dáti věna, potřebného na statek. Dr. Musilovi zželelo se bratra, a nechtěje, aby si vzal peníze a nikoliv ženu a hospodyni, přiměl své rodiče, obzvláště matku, aby projevili svůj souhlas s jeho vyvolenou a převzal sám doplatek na požadovanou částku splátky. Nejstarší sestra Karla se vzdala svého věna, chtějíc umožniti mladší sestře, aby se provdala, a rozhodla se, že zůstane s Dr. Musilem. Nejmladší bratr Robert mu připadl rovněž; měl ho dáti na vlastní náklad vystudovati.

Těmito závazky nebyly jeho finanční povinnosti vyčerpány. Na statku, nyní již bratrově, vázly dluhy, na švagrově rovněž. Oba potřebovali hospodářských budov, bratr mlatu, švagr kůlny a chlévů. Bylo nutno, aby znova všichni sourozenci napiali své síly a pomohli bratrovi i švagrovi, aby vybředli z velkých úroků. Nebylo možno dopřáti si nejmenší lahůdky nebo zábavy. Šetřili časem, šetřili silou, šetřili penězi. Zdokonalovali hospodářství a investice do něho vložené nesly tolik, že mohli spláceti nejen úroky, ale i dluh. Po třicetiletém urputném boji zachránili rodný statek, přispěli švagrovi, aby zajistil svůj grunt a potom mohli pomýšleti na jejich zvelebení.

Přičinění nese ovoce.

Poctivá práce celé rodiny o záchranu rodného statku přinesla i jiné ovoce, které všem sourozencům bylo a je snad ještě milejší, než že statek nepřišel na buben; dobrý příklad, vlídné slovo, pořádek jak v kuchyni, tak ve světnici a ve chlévech i na polích učinily otci pobyt doma příjemnějším. Přestal choditi do hospody a nedal se přemluviti, aby do ní vkročil, ani když se tam pořádala nějaká schůze. Oba staroušková žili po mnoho let ve vile Dr. Musila v Rychtářově, a jeho otec nejednou říkává, že si tak krásného života, jaký

má, nikdy nepředstavoval. Matka Dr. Musila loňské zimy v Rychtářově zemřela.

Láska k hroudě, rodičům a rodině se u Dr. Musila prohloubila životním bojem, aby nebyla půda ztracena. Co člověk zachrání dlouholetým a krvavým potem, toho si váží; když dnes s bratrem Antonínem nebo sestrou Karlou chodívá po mezích nebo lukách rodného statku, vidí před sebou své upracované a ustarané předky, cítí jejich pot a jsou rádi, že zachovali potomkům tu hroudu, jejich prací zúrodněnou. Není to sobectví, je to podklad lásky k vlasti. Dr. Musil je přesvědčen, že jen ten, kdo obdělává, opatruje a udržuje hroudu po předcích zděděnou, má skutečný podklad pojmu vlast, jen ten má svůj domov, a ještě více, to, čemu Angličan říká *home*. Kdo bydlí v cizím, kdo mění svůj byt, může mluviti o lásce k vlasti, ale jsou to často jen planá slova. Nemá vlastní hroudy, tvořící tuto vlast. Je povinností každého, kdo zdědil hroudu — část vlasti, aby ji nejen udržel, nýbrž aby ji zvelebil. To Josef Holeček ve svém »Selství« napsal nevýslovně krásně a stejně přesvědčivě jako dojemně. Pozemky mohou a chtějí dáti snad ještě jednou tolik užitku, věnujeme-li se jim celou svou duší, a jednáme-li s nimi jako s bytostmi rozumnými. Tak filosofuje o půdě Dr. Musil. Říkává, že se velice mýlí, kdo se domnívá, že v zahradě, na poli nebo na louce není třeba přemýšleti.

Kdo jde svými pozemky a nevšímá si jich, neuvažuje o každé jejich částečce, ten není jejich majetníkem, je pouze nájemcem a nemá vlasti. Kdo pozoruje, co kde jeho půdě schází a učiní, čeho třeba, uchrání se mnohých škod, zvýší si výnos a zvelebí svou hroudu. Rozumí půdě, kdo o ní přemýšlí a kdo ji miluje. Dr. Stoklasa zdůrazňuje, že je v půdě duch, že je živá. Také Dr. Musil je téhož mínění. Říkává, že není vděčnějšího tvora nad půdu, ať polní nebo luční nebo zahradní. Bez přemýšlení a tudíž bez lásky a bez vytrvalosti

ať se nikdo nedává do oprav. Vyhodí peníze zbytečně. Peníze, uložené v záložně, nesou obyčejně 5%, kdežto peníze a pot, uložené v milované půdě, přinášejí při usilovné vytrvalosti a svědomitosti daleko více. Mnozí to chápati nechtějí tvrdíce, že půda, která živila jejich předky, uživí i je, a peníze že jsou nejjistější v záložně. Tak říkával i stařeček Dr. Musila. Co by říkal dnes, kdyby viděl pole a louky svého statku!

Selská práce výchovou a zotavením.

Musil nebyl nikdy sentimentální. Na život se díval vždy prakticky. Nikdy nedal hotových peněz svým příbuzným, ani když všechny dluhy na statku byly zaplaceny, nýbrž přispíval jen na opravu a úpravu pozemků a hospodářských budov, tedy na nové investice. Úpravy, opravy, jakož i koupě nových pozemků přinášely jeho příbuzným jen novou práci, nutily je, aby se sami dále přičiňovali, aby dostali z půdy nebo z hospodářských budov nejen úroky, ale i splátku vloženého kapitálu. Umějíce pracovati, naučivše se zápasem o záchranu svého statku oceňovati svědomité hospodaření, chápali význam nových oprav, napínali své síly a těšili a těší se z úspěchů. Jen práce přináší požehnání. Je to rodina tvrdé, houževnaté práce, která i Musila zocelila pro ostatní těžké životní úkoly. Nebyl rozmazlen; odkázán sám na sebe, na svou práci, na svůj rozum od útlého mládí, vyrůstal ve skromných poměrech, a to mu v životě velmi prospělo. Bez takového mládí nebyl by nikdy vykonal to, čemu se dnes obdivuje celý svět, nebyl by se dovedl tak probíjeti v každé životní tísni.

Sousedé v Rychtářově sledovali pozorně snahu sourozenců, aby udrželi rodný statek, všímali si jejich počinů a novot, a vidouce, že se daří, radili se s nimi a napodobovali je. Musilovy děti vzájemně si se sousedy pomáhaly, a měli ze svorné

práce prospěch všichni. Nedá se odloučiti na poli hrouda od hroudy. Není možno, aby se jedna hrouda stávala úrodnou a druhá planou. Souvisejí spolu. Co prospívá této, prospívá i oné. Pokrok jednotlivce v obci napomáhá stejně pokroku u sousedů a tudíž i v celé obci.

Dlouho a dlouho vytýkali Musilovi jeho spolužáci-studenti, že svým počínáním podrývá studentskou vážnost. Je pravda; nejeden otec vyčítal svému synu studentovi, proč že také nejde pomáhati, poukazuje na Musila, již universitního profesora, že se nestydí za práci ani na poli, ani na lukách, ani ve stodolách, ani na mlatě. Student pobroukával, ale dal si říci, pomáhal též svým sourozencům a vracel se na studia posílen na těle i na duchu. Musil sám přiznává, že nejednu vědeckou záhadu rozluštil, pomáhaje při práci selské. Duch odpočívá, i může jasněji urovnati všechny částky vědecké záhady, srovnati je s jinými, zaručenými poznatky, a rozluštění je nalezeno. Musil i dnes nezná lepšího odpočinku od práce vědecké nad práci tělesnou, obzvláště selskou. Jeho vila »Músa« v Rychtářově jest pozoruhodna pro každého milovníka přírody, zvláště svou ovocnou zahradou. Louky jím upravené a udržované jsou vzorem celému okolí.

Jak by nemohl muž takových zásad míti úspěch v každém životním podnikání? Toť také tajemství jeho úspěchu literárního a vědeckého.

Vyšel z venkova, poznal nejtěžší selskou dřinu a radost z práce. a vždy se rád vracel do své prosté rodiny selské. Ani v nejvyšší společnosti na vrcholcích slávy a světového uznání nezapomněl svého původu, své rodné obce, která ho zvolila čestným občanem, a přicházel sem rád, osvěžiti se selskou prací.

Dovede se lidu přiblížiti svou řečí i svou literární tvorbou. Lid mu rozumí, poněvadž on rozumí lidu.

II.

VĚDECKÁ PRŮPRAVA.

Nehodí se na studie.

Do obecné školy chodil Al. Musil v Rychtářově u Vyškova. Byla tam jednotřídka. Začátkům ho učil svědomitý pan rechtor, jenž brzo odešel do výslužby. Jeho nástupce byl oddán pití, školy nedbal, byl propuštěn, spustil se úplně a umřel, podle doslechu, ve vězení. Třetí učitel byl ještě mladý. Častá změna učitele žáku neprospívala. Podobně tomu bylo i s učiteli náboženství. Farář, souchotinář, po dlouhém utrpení zemřel; farnost byla spravována ze sousedních Dědic, škola zanedbávána, a nový farář těžko doháněl, co jeho předchůdcové zameškali. Příprava Musilova nebyla tedy valná.

Když mu bylo 11 let, podrobil se přijímací zkoušce do gymnasia s prospěchem velmi slabým. Přítomný otec se tomu divil a upozorňoval zkoušejícího profesora, že je jeho synek nejlepším žákem v Rychtářově. »*Jací teprve ti ostatní musí býti, když je tento osel nejlepší! Mám zkušenost, pane Musile, a ujišťuji vás, že se váš synek na studie nehodí. Zbytečně byste vyhazoval peníze.*« Malý Musil padl před ředitelem na kolena a se sepiatýma rukama prosil, aby byl přece jen přijat. Ředitel se obměkčil a dovolil, aby do prvé třídy vstoupil, jen-

že otce vybídl: »Nekupujte mu nic. Nemrhejte zbytečně penězi. Na Všechny svaté sem přijeďte a vezměte si ho domů. Za výmluvu můžete udati, že je slabounký, a že mu na studiích nesvědčí. Souhlasím úplně s panem profesorem, že se na studie nehodí.«

Alois Musil jako abiturient.

Byla to smutná cesta od zkoušky domů a z domova do prvé třídy. Na Všechny svaté přijeli rodiče pro synka, ale domů ho neodvezli; třídní ho prohlašoval za svého nejlepšího žáka. S profesorem, který ho zkoušel, se Musil setkal, když se již stal profesorem na universitě. »Vystudoval jste tedy přece. No, někteří lidé mají více štěstí než rozumu,« byl jeho konečný úsudek.

Jako student na gymnasiu nepracoval stejnoměrně. V nižších třídách zápasil o prvenství, ve čtvrté ochaboval a v páté byl již napomínán. Vzchopil se zase a od šesté býval opět s vyznamenáním. Po šesté třídě se již učil cizím jazykům; osvojil si úplně italštinu a částečně i němčinu. Od prvého ročníku bohosloví se zabýval pilně hebrejštinou, psal hebrejské listy, a pražskou výstavu 1891 vylíčil v delším hebrejském článku.

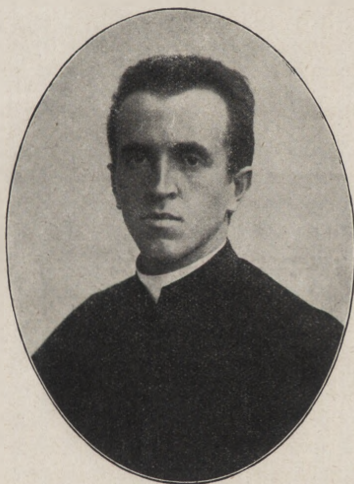
Příprava na doktorát.

Před vstupem do sedmé třídy gymnasia se rozhodl, že se stane knězem a složí doktorát. Doufal, že dostane klidné místo, kde mu zbude čas, aby se připravoval na přísné zkoušky. Zmýlil se. Byl poslán v září r. 1891 do Moravské Ostravy jako katecheta a kooperátor. Byl prvním učitelem náboženství na tamních českých školách se služným 68 zlatých měsíčně. Byt měl zdarma na faře, ale stravu si platil, a byl povinen vypomáhati v duchovní správě, ač měl mnohdy až 32 hodin týdně na školách. Účastně se spolkového a národního života, stěží našel za dne jedinou hodinku k další práci vědecké. Chtěje přece jen dosáhnouti svého cíle, nasazoval noci. Spával od desíti do tří čtvrtí na dvanáct. Byv vyburcován budíčkem, uvařil si na kahanci silný čaj nebo černou kávu, vypil ještě před dvanáctou a studoval až do čtyř. Potom ulehl opět a před šestou se odebíral do kostela. Důsledná a vytrvalá taková příprava mu umožnila jak čtyři přísné zkoušky, tak i vědecké pojednání. Byl 20. června 1895 prohlášen doktorem bohosloví.

Životní úkol.

Bylo mu jasno, že dosavadní studium je pouhá průprava k vlastní životní práci vědecké, nevěděl však, kterému oboru

by se věnoval. Zajímaly ho velice dějiny, obzvláště osvěta, mající kořeny v náboženství. Zamýšlel studovati náboženský život našeho lidu po r. 1650. Vymohl si dovolení k pracím v zemském archivu v Brně, jenže se k nim nedostal. Chtěje vniknouti do samých základů náboženství křesťanského, za-

Alois Musil promován na doktora.

býval se otázkou, proč se ujala víra v jediného Boha právě u Hebreů, proč náboženství israelské, křesťanské a muslimské kotví v krajinách pustých, jak vypadají tyto kraje, jak žije tamní lid a jak třeba rozuměti nejstarším zprávám biblickým o vývoji víry v jediného Boha.

V Jerusalemě.

Dověděv se, že dominikáni otevřeli vyšší biblickou školu v Jerusalemě, žádal svého arcibiskupa, aby tam směl studovati. Zemská školní rada moravská mu udělila dvouletou dovolenou s podmínkou, že se vzdá svého služného jako skutečný učitel náboženství na českých školách občanských v Moravské Ostravě, jímž byl od r. 1894. Již v polovici listopadu 1895 nastoupil na biblickou školu. Byla teprve v začátcích. Vyškolených profesorů nebylo, a kdo přednášeli, metody neznali. Profesor hebrejštiny se hned po prvé přednášce Musilovi omlouval, že se začal učiti hebrejsky teprve před rokem. Musil odpověděl, že on začal před devíti lety; do hebrejštiny již nechodil. V jiných předmětech to nebylo lepší. Profesoři vykládali francouzsky, co s bídou vyčetli a přeložili z knih německých. Návodu k samostatné práci vědecké podati nemohli, poněvadž sami hrubě ještě pracovati neuměli.

Musil navštěvoval některé přednášky hlavně k vůli francouzštině, ale soukromě se učil hebrejštině od rabbiho a arabštině od sazeče. Chtěl si osvojiti takovou znalost obou jazyků, aby mohl čísti bibli plynně v řeči původní a přímo hovořiti s domorodci. S hebrejskou biblí napřed procházel a později projížděl bližší a vzdálenější okolí Jerusalema, zastavoval se na místech, zmíněných v bibli, a četl, co se tam událo. Čta a pozoruje krajinu, jako by jasně viděl jednající osoby, jejich postup, překážky a výsledky; vnořoval se do způsobu biblického podání a tvořil si vlastní obraz jak o událostech tak o osobách a spisovatelích. Stykem s domorodci vnikal do jejich duševní činnosti, do jejich slastí a strastí, a zdokonaloval se v mluvené řeči. Ponenáhlu chápal význam studia místopisného a lidopisného a uvažoval, zda by nebylo dobře, kdyby se jim věnoval. Jenže se toto samostatné podnikání

Bejrútský přístav.

Musilovo nelíbilo představeným školy biblické, kteří mu pobyt i práci hodně ztrpčovali.

V Bejrútě.

Domnívaje se, že získá pro své vědecké účely více na universitě sv. Josefa v Bejrútě, odebral se tam s vědomím otců dominikánů jerusalemských v únoru 1897. Přednášek soustavně nenavštěvoval, ale našel dobrého rádce, ba přítele v P. Louis Cheikhovi (Šejcho), velkém znalci arabské literatury, jenž mu ochotně doporučoval a půjčoval všechny arabské prameny, jichž potřeboval. Ovzduší na universitě sv. Josefa, řízené otci Tovaryšstva Ježíšova, bylo zcela jiné, než na biblické škole jerusalemské. Tam nebylo profesorů a žáků,

tam byli pouze pracovníci, kteří se vzájemně povzbuzovali a jeden druhému pomáhali. Musil tam zůstal až do léta 1898, a dosud rád a vděčně na své tamní druhy a přátele vzpomíná.

V různých městech.

V létě 1899 dlel v Londýně, kde od rána až pozdě do večera čerpal z bohatých pramenů, nahromaděných v British Museu. Odtud navštívil též knihovnu cambridgeskou. V říjnu se dal zapsati jako řádný posluchač na filosofickou fakultu berlínskou, kde studoval obzvláště u profesorů F. Delitzsche, Ed. Sachaua, H. Wincklera, H. Gunkela a jiných.

K vlastní soustředěné práci vědecké se dostal teprve roku 1904, kdy se usadil ve dvorní knihovně ve Vídni. Na naléhání profesora D. H. Müllera poslouchal též některé jeho přednášky na fakultě filosofické, jenže profesor Müller zakrátko sám poznal, že jich Musil nepotřebuje. Pracoval vytrvale a soustavně v knihovně, kde mu ředitel Josef Karabacek vykázal zvláštní místo a dal rozkaz, aby se pro něho zakupovaly všechny knihy, jichž ústav postrádá. Neúmornou prací v knihovně a rozhovory s četnými odborníky si vytvořil metodu, jaká se jeví v jeho knihách. Hodně ji pozměnil za nového, dlouhého pobytu v Londýně a obzvláště v Americe, kde byl nucen se přizpůsobiti tamním zvykům.

Ponenáhlá změna oboru.

Vědecký postup Musilův byl hodně obtížný; nejen že hledal novou látku a nové prameny, ale měnil i svůj vlastní obor. Prvotně si hleděl osvojiti důkladnou znalost výkladů Starého zákona. Shledav, že se vykladatelé odvolávají jeden na druhého a že podávají málo nového, pátral po vlastních pramenech a nořil se do místopisu a lidopisu biblického. Bible

Milosrdní bratři v Tantúru.

je vynikajícím článkem v řetězu literatury orientální, ale přece nelze vykládati jejího místopisu a lidopisu bez náležitého zřetele k pramenům jiným. Výklad ten předpokládá znalost různých jazyků orientálních, poněvadž žádný překlad nepodá dojmu původního textu. Z místopisu a lidopisu biblického byl tudíž pouze krok k místopisu a lidopisu asyrskému, syrskému, řeckému, latinskému a arabskému. Všechny spočívají na místopisu a lidopisu dnešním. Jenže krajiny, které si Musil za své působiště zvolil, nebyly dotud na žádné mapě znázorněny. Nezbylo, leda učiti se načrtávati mapy a určovati zeměpisnou šířku a délku. Nikoliv Starý zákon, nýbrž historický místopis a lidopis se staly ohniskem Musilových studií. Ježto oba kotví v dnešním místopisu a lidopisu,

přešel ke zvykům dnešních obyvatelů a dnešním dějinám nejen krajů, které chtěl prozkoumati, nýbrž i zemí sousedních, a tak ponenáhlu všech států dnešního Orientu. Z vykladatele Starého zákona se stal badatel historik a lidopisec. Nejen obor, nýbrž i obzor Musilův se šířil.

III.

JAK SE DOSTAL DO POUŠTĚ.

Místopis a lidopis krajů, v nichž žili patriarchové a Mojžíš.

Hlavní příčinou, proč Musil šel do Orientu, byla touha seznati kořeny víry v jediného Boha. Domníval se, že na biblickém učilišti dominikánském v Jerusalemě vnikne hlouběji do zpráv biblických, pojednávajících o začátcích náboženství israelského. Zklamal se ve své naději a nenašed, co by ho uspokojovalo ani v žádném výkladu Starého zákona, pátral po nových pramenech. *Za takové považoval důkladné studium biblického místopisu a lidopisu.* S biblí v ruce projel a probadal nejen celé okolí Jerusalema, ale i velkou část Palestiny. Jeho srdce ho však táhlo ke krajům, v nichž žili a působili patriarchové, a v nichž Mojžíš položil základy náboženství israelského. Palestina byla poměrně známa; její obyvatelstvo bylo několikráte vyměněno a prvotní podání zahaleno závoji různého původu. Bylo těžko proniknouti k historickému jádru. Zato byla sídla patriarchů a působiště Mojžíšova bezmála úplně neznáma. Předpokládal, že tam najde po čem touží a že si utvoří vlastní úsudek.

Jak se nemá a jak se má cestovati.

Již v únoru 1896 se dostal do okolí nynější hory Sinaie. Doprovázelť výpravu jerusalemské školy do Egypta a odtud na Sinai a se Sinaie pouští do Gazy a Jerusalema. Přinesl si z ní jediný cenný výsledek: vědomí, jak se cestovati nemá. Cestovali s Baedekrem v ruce, zajímali se pouze o to, co v něm bylo zaznamenáno, a byli ponecháni sami sobě. Bylo mu již tehdy jasno, že je nutno zkoumati toto území podle prvotních pramenů biblických a jiných, nikoliv podle Baedekra, choditi cestami dosud neznámými a stýkati se s lidem.

Začátkem léta 1896 opustil Jerusalem a usadil se ve vesnici Mádabě na východě od Mrtvého moře. Z Mádaby zkoumal bližší a další okolí a pronikl až do zřícenin jindy proslulého obchodního města Petry ve skalních roklích na jih od Mrtvého moře. Tento delší pobyt v krajích tehdy bezmála neznámých byl prvým jeho krokem do pouště. Z vlastní zkušenosti poznal, jaké vědomosti si musí osvojiti, jaké pomůcky musí míti a jak si počínati, má-li s úspěchem badati. Bylo nutno, aby načrtával mapky napřed svých pochodů a potom celých prozkoumaných krajů; aby kreslil plány budov jak zachovalých, tak zřícených; aby otiskoval a opisoval staré nápisy; aby fotografoval nejen krajinu a obyvatele, ale též jednotlivé umělecké památky — a on toho neuměl. Měl sice fotografický přístroj, jenže se nehodil do horkého a suchého podnebí pouště. Bylo třeba dlouhé a vytrvalé práce, než si opatřil aspoň nejnutnější výzbroj. Učil se pilně hebrejštině, arabštině i jiným jazykům a nářečím semitským; studoval prameny semitské, klasické, ba i francouzské (našelť na východě a jihovýchodě od Mrtvého moře četné památky křižácké); cvičil se u stavitelů a navštěvoval nemocnice, aby věděl, jak ošetřovati rány a léčiti choroby v poušti obvyklé.

Alois Musil na svém arabském koni.

Bez takové důkladné průpravy a bez nutných prostředků byla by úspěšná práce v Orientě obtížná a v poušti nemožná.

Východiska prvých výprav.

Východiskem začátečních výprav Musilových do pouště byly osady Mádaba a Kerak na východě od Mrtvého moře a Gaza na jihozápadě od Jerusalema. Ubytovav se u známých, uložil u nich své přístroje a zásoby a hleděl se seznamovati s usedlíky a kočovníky kraje, v němž zamýšlel badati. Našed vhodného průvodčího, vzal si zásoby na určitou dobu a odjel s ním do určeného území. Prozkoumav je, vrátil se do svého východiska, prostudoval a upravil výsledky a chystal se na výpravu novou, při níž doplňoval, co na dřívější opominul,

a zkoumal území sousední. Častými výpravami získal mnoho přátel, hlavně mezi kočovníky. Zajistiv si ochranu některého náčelníka, přenesl své zásoby do jeho stanu — podnikal své vyjížďky z jeho tábora.

Četné zajížďky Musilovy za hranice vlastního území tureckého a přátelské, ba důvěrné styky jeho s mocnými náčelníky budily podezření u tureckých úřadů, čímž mu vznikaly nové a velké potíže. Bylo třeba opatrnosti a odvahy, aby se z tureckého území dostal a se do něho nepozorovaně vrátil. Nejednou byl zatčen a uvězněn.

V Negebu, Edomsku a Moabsku.

Od r. 1896 do r. 1902 badal v krajích, prostírajících se na jihu a na jihovýchodě od Palestiny. Bible jim říká Negeb, Edom a Moab. V nich tábořívali patriarchové Abraham, Izák a Jakub, a v nich na hoře Sinai byly položeny základy israelské víry v jediného Boha. Podle klasického města Petry, proslulého obchodem a bohatstvím, se celému tomuto území říkalo Petrejská Arabie. I křižáci do něho vnikali a založili si na jihovýchodě od Mrtvého moře důležité a bohaté knížectví, jehož pán si zřizoval přístav až na Rudém moři. Je to tudíž území velmi zajímavé nejen pro bibli, nýbrž i pro obecné dějiny.

Již za svého pobytu na východě od Mrtvého moře Musil zaznamenával zvyky a obyčeje tamního obyvatelstva, důvěřuje, že mu velice prospějí při výkladu různých literárních památek, jak biblických, tak jiných. Podnebí se v historických dobách nezměnilo: dnešní obyvatelé jsou téhož původu jako jejich předkové, kteří tam žili před čtyřmi nebo třemi tisíci let; dnešní jazyk je velice podobný řeči obyvatelů dřívějších; životní podmínky jsou nyní tytéž jako jindy. Musil soudil správně, že bude i duševní činnost dnešních obyvatelů

velice podobná činnosti jejich předků a že tudíž důkladné studium dnešních zvyků a obyčejů mu snad vysvětlí mnohá nejasná místa starých památek literárních, psaných od vrstevníků pro vrstevníky. Studiu zvyků a obyčejů, nebo krátce lidopisu, se věnoval duší tělem. Toto studium a vrozená láska k hroudě a venkovskému lidu mu vlastně umožnily úspěšné badání v poušti a zachránily mu také život. Za nedlouho se vyznal v nářečích, naučil se lidovým popěvkům, rozuměl si s každým, jaký div, že byl považován za domorodce a že se mohl volně pohybovati sám, kam by se jiní Evropané nebyli odvážili ani s četným ozbrojeným průvodem.

V severní Arabii a v územích sousedních.

Z Arabie Petrejské se dostal 1908 do Arabie vlastní. Táhly ho tam různé prameny místopisné, ale hlavně touha, aby poznal duševní činnost obyvatelů krajů, v nichž se až dotud uchovala bezmála prvotní víra v jediného Boha. Na největších mapách byla severní Arabie znázorněna bílou plochou, na níž byla zaznamenána různá místa, která se při bedlivějším studiu jejich jmen prokázala býti bezmála totožná. Neznámé a nebezpečné Musila vždy vábilo, obzvláště když věděl, že v něm kyne veliká vědecká kořist. Severní Arabie je vklíněna mezi ohniska dvou největších osvět, babylonské a egyptské, a zasáhla do ní též dosud málo známá osvěta minejská či sabejská, soustředěná v jihozápadní Arabii. Skoro celý světový obchod se jí ubíral, vznikl v ní islám, třetí největší náboženství, vybudované na víře v jediného Boha, i bylo se nadíti, že se zachovaly v nehostinných pouštích severoarabských četné památky psané i mluvené, které odmění námahu i nebezpečí spojené s důkladným badáním.

Do vnitřní Arabie odcházel z Damašku a do tohoto města se též vracel. Jeho tamním důvěrníkem byl od r. 1897 Chalíl

Fattál, člen váženého rodu syrského a příslušník národní církve syrské. U něho míval složeny své zásoby, u něho býval navštěvován od svých přátel a známých a jeho prostřednictvím udržoval a udržuje pravidelné styky s náčelníky různých kmenů pouště.

Pole nových výzkumů Musilových bylo nesmírné. Sahalť od Arabie Petrejské a Rudého moře až k Tigridu a od syrského města Haleba až bezmála k území posvátného města Medíny. Po prvé se tam odebral koncem května 1908 a vrátil se v červenci 1909. Místo bílé plochy v největších atlasech přinesl listy naplněné tisíci jmen hor, údolí, pramenů a krajů. Byly to prvé mapy severní Arabie, které mu otevíraly různé prameny literární, dosud sedmi zámky uzamčené. Studuje tyto prameny, poznal, že opominul prozkoumati to neb ono místo, a že by bylo nutno rozšířiti badání v tu neb onu stranu. I vypravil se r. 1910 znova do pouště, při čemž ukončil své výzkumy v západní části severní Arabie. Připravuje své výsledky pro tisk, nahlédl, že by mu velmi prospělo, kdyby odborně prozkoumal jižní Palmyrenu a střední Eufrat. Vydal se tam r. 1912. Mapa byla přesně ohraničena na západě a na východě, ale veliké mezery byly patrny na jihu a na severu. Byly vyplněny na nové výpravě, která trvala od podzimu 1914 do léta 1915. Klasické kraje Palmyrena, jižní Mesopotamie, Arabia Deserta a severní část Arabie Felix byly tudíž předmětem výzkumů Musilových od r. 1908 do r. 1915. Prožil tam nikoliv měsíce, ale léta jako příslušník nejmocnějšího tamního kmene Ruala, v němž se stal náčelníkem.

Život s domorodci.

Musil, nebo jak se mu v poušti říká, Músa, žil v poušti jako domorodec. Měl své stany, své sluhy a své velbloudy. Velký stan obyčejně byl v táboře. Byly v něm uloženy zásoby

a vědecká výzbroj. Za deštivého období bral na vyjížďky druhý, menší, kulatý stan; za suchého období cestoval beze stanu, leda když věděl, že se setká s usedlíky nebo s některým náčelníkem a že bude třeba, aby se u nich ubytoval, jak se na jeho hodnost slušelo. Náležeje ke kmeni Ruala, nosil i jejich kroj a hovořil jejich nářečím. Všecky předměty původu evropského byly bedlivě zabaleny a naloženy po způsobu kočovníků, jen aby nebudily pozornosti a tudíž podezření u neznámých poutníků, s nimiž bylo možno se na výpravě setkati. Kníže Rualů a někteří náčelníci různých kmenů Anezů a Šammarů, věděli, že Músa není domorodec, jenže ho nezařaďovali mezi pány evropské, které snad v Damašku nebo Bagdádu viděli, nýbrž mezi kmeny, tábořící někdo v severní Africe. Nemohlo se směstnati v jejich hlavách, že by nějaký »evropský nebo francký konsul« mohl s nimi sdíleti všechny jejich strasti a slasti jako jejich bratr Músa. Byla jim přístupnější domněnka, že kočuje se svým kmenem v severozápadní Africe a že, jsa puzen duchem Alláhovým, opouští své, přidružuje se k nim a zkoumá jejich pastviny a napajedla, aby o nich mohl podati zprávu svým soukmenovcům africkým.

Orientál vůbec a obyvatel pouště zvláště je nedůvěřivý. Kočovník nerad mnoho mluví, bojí se cizích lidí a neotevře svého nitra, pokud nevycítí soucitu muže, s nímž jedná. Bedlivě pozoruje neznámého, s nímž se setkal, naslouchá jeho slovům a srovnává je s jeho činy. Běda, odporují-li si! Jen kdo je přísný sám k sobě, spravedlivý k druhým, rozvážný, chrabrý a vytrvalý, získá si důvěru kočovníkovu a s ní i jeho srdce. Dané slovo kočovníka arabské pouště má větší cenu než deset přísah obyvatelů zemí jiných. Sdílí s vámi nebezpečí a je hotov dáti za vás nejen život svůj, ale i život mnoha členů svého rodu. Slovo jednotlivcovo zavazuje celý rod.

Útrapy v poušti.

Nebezpečí je v arabské poušti mnoho. Prýští z přírody a z lidí. Příroda ohrozuje hladem, žízní, vedrem, pískem a nemocemi. Hladu je možno se ubrániti náležitými zásobami; jenže běda poutníku, jemuž byly zásoby uloupeny a jenž se má živiti hořkými nebo slanými kořínky dosychajících bylin a křovin. Horší je žízeň. V rozsáhlých krajích není jediného praménku, jediného potůčku, jediné studánky. Třeba nésti vodu v kožených pytlích, mnohdy až na čtrnáct dní. Není-li měch pečlivě zavázán, rozedře-li se, narazí-li na ostrou skálu, postaví-li se na ostrý kámének nebo trn, voda vyteče a smrt se blíží. Voda bývá vždy pod osobním dozorem vůdce výpravy. Odměřuje ji rovným dílem po západu slunce a chrání jí jako oka v hlavě. Déle než půl druhého dne nelze žízně vydržeti; jazyk oteče, dech se krátí a člověk, i nejsilnější, klesá bezvládně.

Kočovníci vnitřní pouště považují slunce za vychrtlou ženu a svou úhlavní nepřítelkyni, hubící vše, živé i neživé. Obzvláště v černé sopečné poušti nebývá možno ani dechu popadati. Kámen a písek jsou tak horké, že pálí holou nohu nebo ruku, a stínu není, leda za stojícím nebo klečícím velbloudem.

Pískové bouře jsou děsné. Poutník zahaluje tvář a tělo svým oděvem, ale drobounká zrnečka písková přece pronikají, trou kůži jako pilníkem, jitří nervy a způsobují palčivou bolest v uších, očích, nozdrách a ústech. Zvířata se vzpínají a utíkají, jen aby uchránila jezdce a sebe v některé hluboké rokli. Bouře se žene nad ní, a do ní spadají jen slabé praménky nejspodnější pískové vrstvy. Běda poutníku v kraji, v němž takových roklí není! Unavené, ba zmořené zvíře kleká a uléhá, a za chvíli je zasypáno pískem, pod nímž zadušením hyne i s jezdcem.

Člověk horší než dravec.

Těžko říci, kdo je v Arabii horší, zda zvíře či člověk. Zahlédne-li poutník dravce, podívá se po ručnici, ale nedotkne se jí. Dravec, není-li podrážděn, dá poutníku pokoj. Jinak člověk. Ukáže-li se daleko na obzoru obrys neznámého jezdce, chápe se poutník karabiny, vytírá písek, prohlíží náboje a přibírá jich ze sedlového tlumoku. Neví, nebude-li od neznámého napaden, třebas ho nevydráždil.

Kočovníci arabští považují válku za svůj hlavní sport. Nejde jim o kořist, ale o průkaz rozvahy a statečnosti. Nikdy nežijí v míru se všemi svými sousedy a podnikají válečné výpravy až na 1000 i 1500 kilometrů. Běda poutníku, setká-li se s takovou četou! Než se naděje, je oloupen a do naha vysvlečen. Vyzná-li se ve zvycích a obyčejích, vyjednává s náčelníkem nájezdní čety, odvolávaje se na příbuzenstvo a na své ochránce. Dlouho trvá, než prokáže věrohodnost svých slov, a veškeren uloupený majetek nikdy nedostane. Kočovníci jsou jako děti; neznámé předměty otvírají, rozlamují nebo rozrýpují a vrátí poutníku fotografický nebo hvězdářský přístroj v deseti nebo dvaceti kouscích. Nevyzná-li se poutník v poušti a nemá-li mocného ochránce, nedostane nic a je ponechán vůli Alláhově. Zahyne obyčejně žízní. Obrana je těžká. Je možno odolati přesile dvojnásobné, ale bylo by neprozřetelné, dávati se do boje s nepřítelem třikrát nebo pětkrát silnějším. Kapka krve má v poušti větší cenu než u nás. Nerozvážná obrana zavinila nezdar tolika evropských badatelů. Musil zkoušíval obé: obranu, když měl jistou naději na vítězství, a vyjednávání, když byl překvapen přesilou. Jeho osobní statečnost je známa a obdivována nejen v poušti, ale i v územích sousedních. Nejedna arabská báseň ji opěvuje; účastnilť se se svými kmeny všech jejich válečných podniků.

Výzbroj.

Zajistiv si domorodce, má badatel v poušti dbáti, aby si vzal na půl roku nebo na rok vše, čeho potřebuje. Zapomenuté nelze nahraditi. Zásoby a výzbroj musí býti přesně roztříděny, aby byly snadno přístupny, a smí se z nich používati pouze, kolik je nutně třeba. Výzkum v poušti předpokládá podnikavost a šetrnost. Podnikavost musí býti rozvážná a vytrvalá, a šetrnost vždy železná. Je nutno šetřiti časem, silou a penězi; je těžko dostati se do pouště, proto nesmí býti zmařena ani chvilička. Ať slunce praží, ať chladný vítr noční proniká až do kostí, ať hrozí útok, vždy a všude třeba pracovati. Nelze vyčerpati sil za měsíc nebo za čtvrt roku, když má zkoumání trvati půl roku nebo celý rok. Ochabuje-li síla těla, nutno, aby zasáhl duch a silná vůle udržovala klesající údy. Ztracen je badatel, který by si chtěl zajistiti úspěch dary nebo penězi. Kočovník a obzvláště usedlík si peněz a darů neváží, ale dychtí po nich jako tygr po krvi, ukáže-li se mu možnost, aby si je snadno opatřil. Vyssává nezkušeného cestovatele, slibuje mu hory doly, a s pohrdáním ho zahání nebo zabíjí, až ho připravil o poslední dárek a poslední zlatý peníz.

Způsob práce.

Musil pracoval v táboře nebo venku. V táboře zaznamenával zvyky a obyčeje, načrtával podle údajů mapky a účastnil se vnitřní a vnější správy a politiky kmenové. Venku zkoumal kraj, kreslil mapy a plány zřícenin, otiskoval a opisoval nápisy a sbíral byliny. Zásobiv se na dvacet až čtyřicet dní, opouštěl se dvěma nebo třemi druhy tábor a dával se do pouště na vědeckou výpravu, nebo jak mnozí říkali, na nájezd či gazu. Jeho výpravy byly vlastně nájezdy.

Vila Músa od východu.

Bylť často nucen vniknouti do území kmenů nepřátelských, mohl se setkati s nepřátelskými četami, bylo proto nutno, aby byl vyzbrojen a ostražitý jako na nájezdu. Své druhy budíval po půlnoci a jeli až do východu slunce, kdy bývá chlad největší. Tu se zastavili a uvařili si snídani, šetříce časem. Zastávka k snídani se sbíráním paliva, zanícením ohně a uvařením a vypitím čaje nesměla trvati ani půl hodiny. Jeli dále až do poledního horka, kdy odpočívali půl druhé nebo dvě hodiny. Dvě hodiny před západem slunce složili zavazadla se svých zvířat, aby se mohla napást, a připravovali si večeři, obyčejně chléb a rozvařenou oloupanou pšenici. Málokdy odpočívali na místě, kde večeřeli. Oheň nebo kouř mohl býti zdaleka viděn od nájezdníků, kteří mohli snadno spáče přepadnouti a vyloupiti. Putovali ještě aspoň hodinu nebo dvě. Konečně přiměli svá zvířata, aby poklekla, a uložili se vedle nich na holou zemi. I za horkého období jim bývalo po půlnoci zima a za chladného se chvěli mrazem jako snad nikdy v Evropě. Ohně zanítiti nesměli. To by byli přivolali nepřítele.

Nebylo snadné najíti vhodné místo pro snídani, oběd nebo večeři. Bylo nutno dbáti, aby tam byla pastva pro velbloudy a palivo, a aby odtud bylo možno obhlížeti okolí, načrtávati mapku a přece býti v úkrytu. V území nepřátelském byla potřebná ostražitost ve dne i v noci. Takové nekonečné napětí se stává až nesnesitelným.

Jízdní zvíře.

Při svých výzkumech Musil používal koně pouze do roku 1898. Od toho léta brával jenom velbloudy. Jestiť velbloud nejskromnější a nejvděčnější zvíře. Potravu si hledá samo; od jezdce žádá jedině, aby je dovedl po pěti, deseti, ba za chladného období až po třiceti dnech k vodě, jíž by se po

chuti napilo. Nese jezdce, zahřívá ho za noci a zásobuje ho svými velbloudinci jako palivem a svým močem jako vodou k umývání. Chod jízdního velblouda vnitřní pouště je nesmírně pravidelný a lehký. Bez třemenů sedí se na zvířeti bezpečně jako v lenošce. V sedle možno kresliti, psáti, stříleti, ba i spáti. Denně urazí velbloud 40—50 km a vytrvá v této rychlosti mnoho měsíců. Je-li nutno, aby napial svou poslední sílu, ujede za půl dne až 200 km, jenže potom zeslábne a potřebuje přiměřeného odpočinku.

Kůň v poušti s velbloudem závoditi nemůže. Prvého dne pobízí jezdec na koni své druhy na velbloudech k rychlejšímu pochodu. Druhého dne jede s nimi, třetího dne je stěží dohání a čtvrtého dne nemůže stačiti. Pohyby koně nejsou stejnoměrné. Jezdec aby se staral koni jak o obrok, tak o nápoj. Bez vody nevydrží arabský kůň ani půl druhého dne. Užívá se ho k útoku nebo k odražení nepřítele, nikoliv k dlouhým pochodům. Má-li býti nepřítel pronásledován, děje se to vždy na velbloudech. Musil měl vlastní velbloudy, jimž byl vpálen jeho znak, známý široko daleko.

Musil si zamiloval poušť celým srdcem. Sám přiznává, že se nikdy a nikde necítí tak spokojen jako v divé poušti. O tom vypravují podrobně jeho cestopisy. Jest to četba jako napínavý román. Muž, jenž tolik viděl a prožil, má o čem vyprávěti a Musil to také dovede! Jako katolický kněz svým teoretickým vzděláním, vědeckým badáním a k tomu i jazykovým nadáním měl prostředky a všechny možnosti, prozkoumati orientální kraje a život, jako dosud žádný jiný Evropan.

IV.

JAK PRACOVAL VĚDECKY.

Neměl návodu.

Život Musilův vykazuje překvapující obraty. Dává látku k napínavému románu.

Když se chudý selský synek z malého Rychtářova stal katolickým knězem, byl to případ zcela obyčejný. Když však byl záhy prohlášen doktorem bohosloví, byla to pozoruhodná událost jak vědeckými sklony, tak i dalším plánem vědecké práce, jiož tehdy sledované mladým katechetou. Bylo tu zřejmo, že neskončí tento neklidný a podnikavý duch ani jako venkovský farář, ani jako středoškolský katecheta nebo průměrný profesor bohosloví.

Zvolil si obor vědecké práce, kde neměl předchůdců, tedy vzorů, kde mu nikdo nemohl poraditi. Hnala ho touha po pravdě. Vybral si úkol, jejž vyřešiti zdálo se nad síly lidské, na které by mohla býti založena specielní vědecká akademie. Byla-li nadlidskou obtíží vědecká práce sama, bylo ještě větší obtíží o ní publikovati v cizích jazycích. Nelekal se obrovského úkolu, jeho duch sílil jako jeho vůle. program prohluboval a dnes mohl by s radostí pohlížeti na úspěchy i na uznání celého světa jako na vítězství vytrvalosti

Pomalu a s velkým nebezpečím sbíral vědeckou látku a ještě pomaleji a trudněji ji zpracovával. Neměl návodu k soustavné práci odborné. Ani v Olomouci, ani v Jerusalemě a Bejrútě, ba ani v Berlíně nenašel nikoho, u něhož by se byl poučil, jak látku sbírati, jak nasbíranou roztříditi, jak ji prohloubiti, vědecky opříti a pro tisk připraviti. Naříká-li si mnohý dnešní posluchač na nedostatek návodu k práci odborné, jak by si byl nejeden naříkal před třiceti, čtyřiceti lety, kdy se profesor bezmála soustředil na vlastní vědeckou práci a na své přednášky a o své žáky se vůbec nestaral! Byly i tehdy řídké výjimky, ale právě takové výjimky potvrzovaly pravidlo.

Dlouho se nemohl soustřediti.

Druhou závadou Musilovou bylo, že se dlouho nemohl soustřediti. Poohlédnuv se po Orientě, zajímal se o vše, co s ním souviselo. Hleděl se prohloubiti v bibli a v biblických jazycích; snažil se obeznámiti s křesťanským podáním o svatých místech a o prvých poustevnících; hledal poučení o různých křesťanských církvích východních, o křižácích a jejich počinech na jihu a jihovýchodě od Palestiny, o velkých světových cestách obchodních, o hranicích různých provincií římských, atd. Kdyby se byl omezil na tyto obory v určitém území, byl by se snáze propracoval, ale jeho duch ho pudil, aby shlédl pokud možno všecky kraje, zmíněné v bibli. Procestoval Egypt, Cypr a Libanon; navštívil Palmyru, všechna čelná místa pobřeží Malé Asie jak v moři Egejském, tak v Černém; několikrát projel Malou Asií, Řeckem a Balkánem a všude zachycoval poznatky, jak se mu namátly. O tomto jeho prvotním rozptýlení svědčí četné články v časopisech jak českých, tak i jiných z let před rokem 1904.

Po mnohém tápání dospěl k poznání, že je nutno, aby se soustředil jen na místopis a lidopis Arabie Petrejské, čili starého Negebu, Edomska a Moabska, a aby se v těchto oborech co nejvíce prohloubil. Jenže bylo třeba silné vůle a ještě houževnatější vytrvalosti, aby se tomuto poznání nezpronevěřil. Velmi mu prospělo, že dostav r. 1904 dovolenou k vědeckým pracím, opustil Olomouc a usadil se ve Vídni, kde zůstal až do začátku 1919. Od rána do noci pracoval ve dvorní knihovně, kde tehdejší ředitel Josef Karabacek dal pro něho zakupovati knihy a vypůjčovati rukopisy bezmála ze všech evropských knihoven a museí.

Prales pramenů.

Podkladem vědecké práce Musilovy byly jeho mapy, napřed Arabie Petrejské, potom Arabie severní. Sestavoval je z mnoha set, ba tisíců náčrtků, pořízených v poušti, jakož i z hvězdářských a jiných určení zeměpisné šířky a délky. Byla to práce krutá, která nutila k novým a novým zájezdům do pouště. Přesnost přepisu vlastních jmen vyžadovala neustálé pozornosti a bedlivého dozoru na kresliče. Je mnohem snáze napsati pět knih, než sestaviti jedinou větší důkladnou mapu. Kdo sepisuje knihy, může mnohé rozšířiti svou obrazotvorností; kdo sestavuje mapu, musí lpěti na skutečnosti.

Místa, zaznamenaná na mapě, vybízela Musila, aby pátral po jejich dějinách. Bylo nutno, aby si osvojil znalost dějin obecných a vštípil si v paměť události zasahující do krajů na jeho mapě zaznamenaných. Tyto události musil studovati v jejich prvotních pramenech nejen tiskem vydaných, ale i rukopisných. Nikam se nevloudí tolik chyb, jako do vlastních jmen. Již prvotní spisovatel mohl přeslechnouti nebo chybně přepsati některé místní jméno, jeho opisovatelé mohli chyb přidati, a vydavatel, nemaje věrné mapy, byl v úzkých,

Alois Musil jako náčelník kmene Beni Sachr (1901).

pro který přepis se rozhodnouti. A přece správné určení jména vede k stanovení jeho přesné polohy a k věrnému obrazu vývoje událostí.

Byla to práce trudná a nesmírně zdlouhavá. Po týdny, ba po měsíce Musil býval zahrabán v rukopisech nebo orientálních tiscích různých pramenů, jež bylo nutno čísti s největší pozorností a svědomitostí. Kdo uváží, že semitské jazyky velmi zřídka vyjadřují v písmě nebo tisku samohlásky, a kdo ze zkušenosti ví, jak zašlé, ba nečitelné mnohé orientální rukopisy a tisky jsou, a kdo si připomene, že nemívají rejstříku, dozná, jakého soustředění je třeba, než se prostuduje dílo o desíti nebo dvacíti svazcích, a jak snadno je možno, že vědecká kořist se zeschne na několik řádků, které nejsou ani slabým stínem námahy. A přece je taková, třebas neúspěšná práce nutná pro toho, kdo razí prvou cestu v podrobných dějinách místopisných některého kraje. Průbojník zaznamenává stránky všech použitých knih a rukopisů, na nichž o tom neb onom místě něco našel, i může následovník jeho údaje s originálem srovnávati a záznamem z jiných, snad opominutých památek doplňovati. Cesta pralesem je proražena, jde se po ní volněji.

Potíže s vydáváním.

Nové potíže působil Musilovi jazyk, v němž měl své knihy vydati. Česky psáti nemohl, neboť by nebyl našel nakladatele, a povaha jeho vědecké tvorby nutila k volbě světového jazyka. Pracuje ve Vídni s mravní pomocí tamní Akademie věd a umění a později jako profesor vídeňské university, nemohl, než přikloniti se k němčině. Snadno se to řeklo, ale těžko se to plnilo. Nenavštěvovalť německé školy. na gymnasiu se němčině valně nenaučil, a za svých odborných studií používal francouzštiny, arabštiny a italštiny více

než jazyka německého. Bylo nutno, aby se vlomil do němčiny a vytvořil si vlastní sloh, přiléhající k jeho způsobu myšlení a cítění. Německy vydal potom svá velká díla: dvousvazkové »Kusejr Amra« a čtyřsvazkové »Arabia Petraea«, jakož i četné jiné předběžné zprávy a kratší studie, a německy zpracoval též výsledky svých výzkumů od r. 1908.

Tyto výsledky měly býti rovněž vydány vídeňskou akademií a byly již v tisku, když přišel převrat. Musil se vrátil do vlasti na filosofickou fakultu Karlovy university v Praze. Měl nyní možnost uveřejniti své knihy česky, proto německé rukopisy upravoval pro české vydání. Byla to práce zdlouhavá, nesmírně však užitečná. Sepisuje své knihy německy, postupoval rukopis podle výzkumů, omezuje se v každé částce nebo knize na látku, nasbíranou v určitém území. Tak rostly jednotlivé knihy úplně samostatně. Přepisuje je nyní do češtiny, pohlížel na jednotlivé knihy jako na části určitého celku, viděl, kam až jednotlivé prameny zasahují, nabýval jasnějších představ o vývoji jednotlivých událostí a snadno řešil záhady, které mu byly dříve nesrozumitelné. České vydání nebylo proto překladem knih německých, nýbrž vlastně z velké části dílem novým.

V jakém jazyce měl vydati své tři nové mapy? Vlastní jména jsou na nich přepsána způsobem mezinárodním, takže každý, kdo zná jen trochu arabsky, si je může vyjádřiti tímto jazykem. Šlo pouze o nápis a vysvětlivky. Tu po prvé vznikla myšlenka, vydati mapy česky a anglicky. Pan president T. G. Masaryk, jenž od dávných let výzkumy Musilovy s velkým zájmem sledoval, navrhl, aby vydal jak mapy, tak knihy v jazyce anglickém, že se tím rozšíří dobrá pověst Karlovy university a tudíž i Československé republiky, a že budou tato díla přístupna celému vědeckému světu, pro nějž jsou přece určena. Česká akademie, jež zamýšlela Musilovy knihy a mapy vydati, přijala myšlenku páně presidentovu za

svou a rozhodla, aby Musil vydal své knihy a mapy anglicky, ale pod jejím patronátem. Tak vznikla nová práce, vlastně nová dřina. V padesátémpátém létě svého života se měl zakousnouti do angličtiny. Neměl užívati pouze anglických slov, ale měl anglicky i mysliti. Vždyť bylo nutno, aby skutečně plynnou angličtinou popisoval své cesty, překládal a vykládal různé prameny a přesně vyjadřoval nesčetná arabská rčení, arabské básně a písničky, klada arabský text vedle anglického, a poskytuje každému odborníku možnost, aby pátral, zda oba souhlasí. Tenkráte byla mu příznivа šťastná okolnost, která způsobila, že Musilovy vědecké spisy vyšly anglicky v Americe.

Vydává v Americe.

Seznámil se r. 1922 s Mr. Charles R. Cranem (otcem bývalého amerického vyslance v Praze), velkým milovníkem Orientu vůbec a arabského zvláště. Mr. Crane projevil ochotu, že pomůže Musilovy knihy vydati. Mínil to učiniti u firmy G. P. Putnam's Sons v New Yorku; jenže tato firma, zajímající se hlavně o spisy lidové, kladla veliké požadavky a nejevila žádné chuti, vložiti do podniku své penize. Za svého pobytu v Americe Musil navštívil koncem září 1923 Americkou společnost zeměpisnou v New Yorku a její ředitel se mu nabídl, že jeho knihy vydá. Vyjednávání s Mr. Charles R. Cranem se protahovalo, takže teprve koncem 1926 vyšla prvá kniha a mapa, kdežto šestá a poslední kniha byla vydána začátkem roku 1929.

Americká společnost zeměpisná je jediný vědecký ústav toho druhu nejen v Americe, ale snad na celém světě. Důmyslný a podnikavý ředitel Dr. Isaiah Bowman seskupil kolem sebe sbor asi třiceti úředníků a úřednic, pracujících v ur-

Alois Musil po návratu z Orientu r. 1901.

čitých oborech a pomáhajících si vzájemně, takže mohou podnikati nejen výzkumy, ale i vydávati odborná díla, jakými se neprokáže žádná jiná společnost zeměvědná. Vydávaje své knihy v Americké společnosti zeměpisné, měl Musil novou práci, ale též nový vědecký zisk. Bylo nutno, aby se vpravil

do jejího způsobu, jak uváděti odbornou literaturu, správně anglicky vyjadřovati různé představy a odlišovati podklad od vysvětlivek. Tato nová práce byla usnadněna nevyčerpatelným pokladem různých amerických knihoven, jakož i úplným, ba bratrským pochopením, s nímž se setkal u vydavatele Dr. John K. Wrighta, jenž se oddal tiskové úpravě knih Musilových s nadšením a svědomitostí, jako by šlo o jeho knihy vlastní. Vyšly opravdu ve vzorné úpravě.

Dvě mapy Musilovy: The Northern Hegâz a Northern Arabia byly dokresleny a vytištěny v Kartografickém (dříve Vojenském zeměpisném) ústavu ve Vídni, kdežto mapa Southern Mesopotamia byla dokreslena a vytištěna ve Vojenském zeměpisném ústavě v Praze. Jeho výkon byl všude v Americe obdivován.

Poněvadž Americká společnost zeměpisná nemá dosud vlastní tiskárnu, docílil Musil, že byl tisk zadán firmě české, která při nejnižší ceně zajistila nejlepší výkon. Tiskem byla pověřena Státní tiskárna v Praze, jež se zhostila těžkého svého úkolu s výsledkem skvělým. Její personál, ač sázel texty jemu nesrozumitelné a užíval jednotlivých písmen, opatřených prapodivnými značkami, přece pokračoval tak přesně, že stačily dvě korektury a knihy mohly býti vytištěny. Státní tiskárna a její technický ředitel Karel Dyrynk se po úsudku všech amerických a anglických odborníků při této práci vyznamenali.

Proč vydával v cizích jazycích.

Mnohý čtenář si snad řekne, proč že český člověk, badající v neznámých krajinách, nevydává výsledků svých dlouholetých studií jen v mateřském jazyku; měl by práci přece mnohem snadnější a obohatil by literaturu svého vlastního národa. Nesmí se však též zapomínati, že český odborník je

spolu členem veliké obce odborníků světových. Chce-li přinésti aspoň nějakou cihlu na dům světového pokroku vzdělanosti, mají-li z jeho potu a strádání míti užitek členové všech národů, je nucen, aby vydával své výsledky v jazyku světovém. Do nedávna se nečtly ani vědecké knihy, vydané rusky. Samy velké ruské společnosti vědecké uznávaly za dobré, vydávati vynikající díla buď německy nebo francouzsky. Málo odborníků světových se učí česky, i chce-li se český člověk uplatniti na světovém kolbišti, musí svá díla vydati jazykem některého velikého národa. Jest snadno vyniknouti doma, není-li soutěže, ale je hodně těžko obstáti v soutěži světové. Dobrá kniha českého člověka, byť i nebyla vydána česky, je přece vždy na prospěch českému národu a státu, poněvadž ukazuje, že se i jeho členové snaží řešiti otázky významu světového.

Všechna anglická díla Musilova (tři mapy a šest obsáhlých knih) nesou nápis: »Pod patronátem České akademie věd a umění«, a k jeho jménu je vždy přidáno: »profesor orientálních studií na universitě Karlově v Praze«. Tento nápis a přídavek učí anglické čtenáře zajímavým poznatkům. Je obecně známo, jak slabí jsou Angličané a Američané v zeměpise. Bezmála každý čtenář knih Musilových se zajímá o Prahu, jakož i o universitu Karlovu. Hledá v některém naučném slovníku, co je tam o Karlově universitě uvedeno a nevěří svým očím, čta, že byla založena již ve čtrnáctém století. To je tedy starší než Harvard University, proslavená po celé Americe jako ohnisko osvěty. A na této Karlově universitě mají také stolici pro studie orientální — to je podivné, a ještě podivnější je, že držitel této stolice se po léta zabýval výzkumy v Arabii, o nichž vydává knihy dosud jedinečné v celé světové literatuře. Ještě dále jde údiv Američanův nebo Angličanův. Mimo universitu Karlovu mají v Praze též Akademii věd a umění, a tato akademie hmotně a mravně

podporovala a podporuje výzkumy a studie Musilovy o Arabii, ač tam nemá Československá republika ani politických, ani obchodních zájmů. Není to tedy business, která vedla českého člověka do arabských pouští a různých knihoven a museí, ale bylo to nadšení, které ho nutilo, aby i on svou hřivnou přispěl k obohacení lidského vědění. Podnikavost a nadšení jsou vlastnosti, jichž si Angličan a Američan váží nejen u jednotlivce, ale i u celého národa. Jaký div, že velký americký politik a znalec věcí svého a anglického národa napsal o Musilovi: »Knihy jeho českému národu prospěly více, než sebe nákladnější propaganda, řízená celým ministerstvem. Český národ vždy vítězil jen čistými zbraněmi ducha. Také Musil stojí dnes v čele těchto vznešených bojovníků.«

Takový význam má vědecká práce Dr. Musila a tak jest oceněna ve světě. Musil bude vždy počítán k oněm předním mužům, kteří náš národ ve světě proslavili.

V.

KDO HO PODPOROVAL.

Těžké začátky.

Bylo-li přípravné studium Musilovo pracné a vyčerpávající, byly jeho výzkumy v poušti spojeny s obtížemi skoro nepřekonatelnými.

Neměl vlastního majetku, neměl bohatých příbuzných ani přátel, neměl mocných ochránců. Byl bohat pouze vědomostmi, rozvahou a železnou vytrvalostí. Jsa odhodlán své studium dokončiti, snadno se rozhodl, že si pomůže jak ke studiu, tak k výzkumným cestám půjčkami. Své prvé cesty konal na dluh. Jenže brzo nebylo, kdo by mu byl půjčoval. Po měsíce žil v Orientě jako žebrák. Bohudík, jeho odvaha budila důvěru a jeho úspěchy získávaly mu v cizině a potom i doma upřímné přátele, kteří mu buď pomáhali sami nebo ho doporučovali jiným. Konečně po velkých svízelích a utrpeních získal Musil některá menší cestovní stipendia z prostředků veřejných a studijní podpory z vědeckých ústavů. Teprve zámožní jednotlivci umožnili mu později dokončení jeho programu v plném rozsahu.

To vše trvalo, bohužel, velmi dlouho: po mnoho let konal zkoušku trpělivosti a zápasil s nedostatkem prostředků. Každý

jiný byl by namáhavé, životu nebezpečné a při tom i nevděkem provázené práce dávno zanechal. I Musila zmocňovalo se někdy zoufalství, ale otužilost jeho těla i ducha a bezpříkladná trpělivost a skromnost způsobila, že zklamání mužně snášel. To vzbuzovalo úctu i u pochybovačů nebo odpůrců. Kdo podporoval jeho cesty, jest otázka stejně složitá jako jeho vědecká práce. Nelze na ni stručně odpověděti. Ale protože jest tak charakteristická v činnosti badatele, prozradíme i zde několik zajímavých podrobností.

Šlechetní misionáři.

Prvou podporu našel u latinského patriarchátu jerusalemského. Jeho kněží jsou světští, velkou většinou domorodci. Cizinci, kteří se dají do služeb patriarchátu, jsou idealisté, jakých je jistě velmi málo na světě. Nehledají ani prospěchu vlastního, ani prospěchu svého státu, nevytloukají příjmů z posvátnosti míst, na nichž působí; slouží zbytkům bývalých kvetoucích osad křesťanských a dělí se s věřícími stejně o poslední kapku vody, jako o skývu chleba. Jsou sami chudobni, znají bídu a neuzavrou srdce chudému návštěvníku. Vlivný podporovatel, ba přítel Musilův byl kanovník Don Barberis, kancléř patriarchátu, jenž, uznávaje a oceňuje jeho snahy, doporučoval ho kněžím patriarchátním, působícím na východě od Mrtvého moře a v jihozápadní Palestině. Umožnil mu tím jeho výzkumy. Misionářské stanice Mádaba, Kerak a Gaza se staly východisky Musilovými. Tamní misionáři ho živili, jemu radili, pomáhali mu hledati vhodné zpravodaje a průvodce a zakládali ho penězi, neptajíce se, kdy jim aspoň jejich skutečné výlohy zaplatí. Slyšíce, že sám nic nemá, utěšovali jeho i sebe nadějí, že svým závazkům dostojí, až mu třeba Alláh k nějakému majetku dopomůže. Jeden z nich, Don Anton Abdrabbo, ho doprovázel na jeho

prvých cestách a uváděl do domorodé společnosti moabské a edomské.

Dr. F. L. Rieger a Česká akademie.

Dluhy Musilovy rostly; koncem r. 1897 neměl ani na pobyt, ani na cesty. Již se styděl využívati dobroty misionářů a vypůjčovati si peníze od nich a od patriarchátu, když přece neměl žádné naděje, že své dluhy v dozírné době zaplatí. Každý začátek je těžký, ale nesmírně trudný byl začátek našeho českého orientalisty, neboť u svých nenašel ani porozumění, ani podpory. To byla situace kritická. Nadlidská námaha, ohrozující zdraví, a nesnesitelné nuzování zlomí i nejhoroucnější odhodlání a vezme chuť k badatelské práci vůbec. Musil byl tedy na nejlepší cestě k takovému konci. Mravní i hmotné utrpení za dvouletého pobytu v Orientě krutě doléhalo na jeho nervy a na jeho tehdy otřesené zdraví. Jedinou naději skládal ještě v milosrdné srdce otce národa Dr. F. L. Riegra. Nezklamal se! Tento šlechetný muž vymohl tehdy neznámému Musilovi (již r. 1896) podporu 400 zlatých a poradil mu, aby se obrátil na Českou akademii věd a umění v Praze. Z daru Riegrova si Musil koupil nejnutnější oděv, jakož i koně (hřebce z plemene sakláui žudráni), na němž konal své cesty r. 1896, 1897 a z velké části i roku 1898.

Vídeňská akademie.

Navštíviv v létě r. 1897 Palmyru a severní Libanon, otiskl a opsal tam hojně dosud neznámých nápisů palmyrenských, řeckých a latinských, a poslal je profesoru pražské university Dr. Rudolfu Dvořákovi s prosbou, aby je předložil akademii a vymohl mu nějakou podporu. Touže dobou psal též profesoru Dr. D. H. Müllerovi, orientalistovi vídeňskému. Dvo-

řák se Musila ujal celou svou poctivou duší. Česká akademie věd a umění v Praze mu povolila podporu 500 zlatých. Müller požádal Dvořáka za nápisy, podal o nich zprávu akademii vídeňské a otázal se Musila, zda by na své nejbližší cestě nechtěl zakupovati starožitnosti pro vídeňskou akademii. Musil projevil ochotu a telegraficky byl zpraven, že mu vídeňská akademie poukázala 2.000 zlatých. Bylo to krátce po Novém roce 1898, kdy se vrátil z delšího pobytu v Negebu do Bejrútu v Syrii a doopravdy nevěděl, jak se říká, z které do které. Padl na kolena a vroucně děkoval Bohu. Led byl prolomen a budoucnost se mu jevila vábněji. Byla to pravda; krise byla překonána, jenže bylo třeba zlomiti ještě mnoho dalších překážek, jakých se tehdy ani ve snu nenadál.

Potíže ve Vídni.

Zaplacení některých palčivých dluhů a pořízení potřebné výzbroje na novou cestu pohltilo celou podporu České akademie věd a umění. Musilovi nezbylo než použíti peněz akademie vídeňské nejen na zakupování starožitností, ale i na cestu samu. Tím se dostal do rozporu s prvotním určením a s profesorem Müllerem. Rozpor se zesiloval, když po skončení cesty se vrátil v létě 1898 do Evropy a oznámil vídeňské akademii, že objevil v poušti zámeček Amra, vyzdobený na ploše 1200 m^2 barevnými obrazy. Tento objev, učiněný mladým, neznámým českým člověkem na pokraji arabské pouště, byl mnohým podezřelým a od mnohých považován za přelud, ba za podvod. V zámečku Amra našel Musil kúfické nápisy arabské a obraz na zdi, znázorňující muslimského vládce, tedy chalífu, sedícího na trůnu, jakož i různé jiné obrazy, ukazující, jak se chalífa bavíval nejen v poušti, ale i doma. Podle dosavadních názorů bylo článkem víry, že již ve starém islámu bylo zakázáno znázorňovati podobu člo-

věka; i nemohli si odborní orientalisté ani pomysliti, že by se byl některý z prvých chalífů tomuto náboženskému zákazu zprotivil. Mimo to tvrdili, že není v arabské literatuře ani nejmenší zmínky o nějaké podobné výzdobě, a že je nápadné, že by byl zámeček Amra čekal teprve na nezkušeného Čecháčka, aby jej objevil, když přece těmi končinami prošlo několik jiných badatelů, a to Angličanů a Němců. Ani jeho kněžská hodnost, ani akademický titul nebyly mu ochranou před podezíráním z nepravdy a před výsměchem.

Špatně se Musilovi vedlo ve vědecké společnosti vídeňské. Po soudu Müllerově nedostál svému závazku a nenakoupil za podporu 2000 zlatých náležitých starožitností; po soudu jiných zakrýval tuto provinu, předstíraje objev zámečku, vyzdobeného nástěnnými obrazy, z nichž ani jediného neofotografoval. Ač se dokládal svou ctí, že zakoupil, kolik zakoupiti mohl, a že objev skutečně učinil (fotografií že přinésti nemohl, poněvadž byl se svým jediným průvodcem v zámečku přepaden a po dlouhou dobu pronásledován); smáli se tomu ve Vídni a smích se ozvěnou ozýval i ve vlasti, obzvláště v Olomouci. Po velkých útrapách, o nichž doma nebylo představy, stál zde nakonec jako podvodník.

Dobrá vůle ministerstva kultu a vyučování.

Jsa v bídě největší, navštívil na radu vídeňského orientalisty a kanovníka Zschokkeho, jehož důvěru delším rozhovorem získal, referenta pro bohoslovecké fakulty v ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni. Ministerský rada Dr. L. Beck von Mannagetta, nevěda, že se Musil k němu odvážil na radu Zschokkovu, přijal ho nikoliv chladně, ale přímo ledově. Byl informován jak o jeho závazku k akademii vídeňské, tak o jeho objevu v poušti a jednal s ním podle toho. Musil se trpělivě snažil, aby ho přesvědčil. Konečně, nemoha

jeho úšklebků snésti, vyskočil a pravil: »Pro vědeckou pravdu jsem několikráte nasadil život. Lež je mi cizí; podezíráte mne bez důvodu. Nechci nic ani od vás, ani od vašeho ministerstva. Vrátím se do duchovní správy a na živobytí si vydělám.« Bouchnuv dveřmi, rozhorleně odcházel. Dr. Beck se zarazil, vyběhl za ním na chodbu, chytil ho za ruku a se slovy: »Vy jste přece pravý muž!« vedl ho zpět do své úřadovny a dal si nyní podrobně vyložiti celý postup jeho studií a výzkumů v Orientě, přípravu a průběh poslední cesty, ale hlavně objev zámečku Amra. Na konec mu podal ruku se slovy: »Odpusťte a považujte mne za svého přítele.« Zůstal opravdu ochráncem a přítelem Musilovým až do svého odchodu z ministerstva a doporučil ho pak i svému nástupci Dr. Maurusovi.

Ministerský rada Dr. Beck zachránil tak Musilovi vědeckou čest a tudíž i vědecký život. Vymohl mu dovolenou na školní rok 1899/1900 a udělil mu podporu 600 zlatých na novou výpravu, aby se pokusil znova proniknouti k zámečku Amra. Od vídeňské akademie nedostal nic; jen profesor Müller mu poskytl 100 zlatých na fotografický přístroj, aby mohl předložiti snímky obrázků z Amry. Pozoroval neúmornou vytrvalost Musilovu a proto se viklal značně ve své prvotní předpojatosti. Soudil, že by se vídeňská akademie přece jen neměla tak ukvapeně vzdávati podílu na zásluze, když by zámeček Amra byl přece jen skutečností. Výsledek ukázal, že Müller soudil správně, neboť Musil se znova protloukl i při tak nedostatečných prostředcích finančních k Amře a přinesl odtud na 120 fotografií. Co nezmohlo jeho mužné slovo, zmohly teprve fotografické plotny. Dosavadní vědecký názor o užívání malby u muslimů se prokázal klamným. Bylo nutno zahájiti novou epochu vědeckého nazírání na vývoj vůdčích myšlenek v islámu. Vídeňská akademie vydala o tomto zámečku dva obsáhlé, nádherně vypravené svazky. Musilova

čest byla nyní zachráněna, ale jeho víra v neomylnost odborníků zůstala trvale otřesena.

Židovští a jiní dobrodinci.

Objev zámečku Amra byl přetřásán v denním i odborném tisku celého světa. Musil od té doby se stal osobností obecně známou a zajímavou, i bylo mu nyní snadno získávati podpory na nové výpravy. Od vídeňské akademie již žádných peněz na své cesty nepřijal, ale byl rád, že v ní měl vždy oporu mravní. Česká akademie věd a umění v Praze, hlavně na popud svého zakladatele a prvého presidenta Dr. J. Hlávky, mu udělila r. 1908 na prvou velkou výpravu do vnitřní Arabie podporu 10.000 K. Byla to pro Českou akademii v těch dobách částka obrovská. Další peníze na tuto výpravu, jakož i později na všechny ostatní dostával již od šlechetných jednotlivců. Hlavním jeho dobrodincem byl panující kníže Jan Liechtenstein. U ostatní bohaté šlechty nenalezl ani porozumění, ani podpory. Kdo se ho ujímali, byli velcí průmyslníci, obzvláště Židé. Židy prohlašuje Musil za své přední dobrodince. S vděčností vzpomíná na svého prvého učitele hebrejštiny v Jerusalemě, na různé členy tamějších židovských skupin a na vynikající továrníky a finančníky židovské ve Vídni. Chtěli porozuměti jeho snahám, vážili si jeho podnikavosti a podporovali ho šlechetně bez jakékoliv výhrady, aby jim dopomohl k vyznamenání anebo k veřejnému uznání. Styky Musilovy s Židy byly vždy přátelské. Jest to opravdu ironie, když římskokatolický kněz, doktor theologie a universitní profesor, badající v krajích, kde vznikla víra v jediného Boha, nenalezne především u bohatých knížat církevních finanční podpory, ani jinou pomoc, která mohla býti taková, jak by jistě každý očekával, že by mu zabezpečila klidné provedení studia i vykonání všech vědeckých cest.

Dnes stává se jméno Dr. Musila v celém světě přímo legendárním. K jeho vědecké práci, povahy tak všelidské, víže se tolik pověstí, že všechny stránky jeho života sledují se s neutuchajícím zájmem. O jeho cestách panovalo mínění, že byly sice nebezpečné, ale že, dík velikým prostředkům a skvělému vybavení hned od počátku, mohl cestovatel získati snadno tak obsáhlou kořist vědeckou. Bájilo se o arcibiskupech, kardinálech, dokonce o papeži a členech císařského rodu, kteří mu od počátku věnovali mimořádné sumy, o velkých penězích rakouské vlády a vídeňské akademie věd, jež dostával na své cesty a jako odměny za svou práci. Zatím Dr. Musil byl chudý jako kostelní myš a konal dlouho své cesty s částkami, s jakými se tehdy jezdilo na krátký výlet k Středozemnímu moři nebo snad na něco delší turistickou cestu pro potěšení. Nikdo jiný by se nebyl odvážil jeti na dlouhý pobyt do pouště s prostředky tak žalostně skromnými, nikdo jiný by nebyl taková díla dokončil — protože by se nebyl ani živ vrátil.

VI.

VĚDECKÁ PRÁCE A CÍRKEVNÍ ÚŘADY.

Potíže s doktorátem.

Ve všech církvích a snad nejpřísněji v římskokatolické udržuje se tuhá kázeň kněžská. Bez svolení svého biskupa nesmí kněz opustiti diecési, podnikati cesty a také veškerá jeho veřejná činnost, i literární a vědecká, do značné míry jest závislá na církevních představených.

Musil od mládí překypoval energií a průbojností, jež mohla býti snadno považována za neústupnou tvrdohlavost. Kdo oceňuje dnes kriticky jeho práci a život, hodnotí jeho vytrvalou houževnatost, která životními zápasy jen vzrůstala. Mladý student, mladý kněz a docent v malém prostředí, v dusném ovzduší olomouckém za arcibiskupa Dr. Kohna měl postavení velmi těžké a snadno narazil, byť i byl opatrný, skromný a poslušný syn církve, plně si vědom, že bez svolení svého arcipastýře nic podniknouti nemůže. Že jeho svolení, přes všechny pletichy, přece dosáhl, svědčí jak o pevné vůli, tak o diplomatickém talentu, jenž mu též později dobře sloužil.

Do náboženských bojů a sporů současné doby Musil nezasahoval. Zdálo by se neuvěřitelným, že by mohl míti pro

svoji vědeckou práci neshody s církevními úřady. Mnoho se o tom vypravuje, ale nejsou to zprávy přesné. Mnoho jest přehnáno a překrouceno. Byly to jen spory vlastně olomoucké, jež plynuly také asi z pohnutek osobních. Snaživý, nadprůměrně nadaný žák nenachází obliby u starých profesorů, kteří se později brání proti vetřelci na fakultu. I pomluvy jsou zveličovány a nacházejí v takovém prostředí sluchu i víry.

Musil nebyl a nechtěl býti odbojníkem. Do místních olomouckých třenic a hádek, za Dr. Kohna hojných, se nemísil. Pletich nenáviděl. Byl příliš svůj, příliš pevný, a to mu škodilo jak u občanské české, tak u šlechtické německé hierarchie olomoucké. Měl-li trampoty s církevními úřady, bylo to jen v Olomouci. Všude jinde se setkával s porozuměním, ochotou a všemožnou podporou. Nejvážnější olomoucké spory vznikly pro jeho vědecké názory. Musil vždy houževnatě hájil vědecké pravdy. A to jest na něm tak sympatickým i dnes.

Církevní představení v Olomouci věděli, že se chystá k doktorátu a přece mu vykázali za prvé působiště Moravskou Ostravu, stanici tehdy v celé arcidiecési nejobtížnější. Usilovnou prací ve škole, v duchovní správě, jakož i přípravou k přísným zkouškám doktorským a účastí na hnutí národním otřásl svým zdravím, takže mu lékaři nepředpovídali ani dvě léta života. Sklíčen na duchu i na těle prosil generálního vikáře v Olomouci, aby ho přesadil na jiné působiště, zdravější a méně namáhavé. »Pán Bůh vás chce míti v Moravské Ostravě a poněvadž na vás seslal chorobu, dal najevo, že nechce, abyste skládal doktorát. Já jsem dosáhl vysokého a odpovědného úřadu a přece nejsem doktorem. Nechte zkoušek a věnujte se úplně škole a duchovní správě.« Taková byla odpověď generálního vikáře Weinlicha. Nezbylo než nasaditi poslední sílu a za těžkých podmínek připraviti

se na zbývající přísné zkoušky doktorské. Duch nepodlehl a mladé tělo, otužené selskou prací, si také pomohlo.

Dominikáni jerusalemští a jesuité bejrútští.

Dosáhnuv hodnosti doktora (v červnu 1895), rozhodl se, že se věnuje studiu krajů, v nichž koření víra v jediného Boha a tudíž studiu Písma svatého (Starého zákona). Začátkem září r. 1895 odjel na Hukvaldy, kde si vyprosil audienci u svého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna. Prosil, aby mu dovolil studovati na biblickém učilišti dominikánském v Jerusalemě a aby ho milostivě podporoval. Arcibiskupovi, bývalému profesoru theologické fakulty olomoucké, se tato myšlenka líbila; ihned prohlásil, že mu udělí jak dovolenou, tak podporu. Hovořil s ním velice přátelsky. Musil děkoval arcibiskupovi dvakrát slovy: »Spoléhaje na knížecí slovo vaší arcibiskupské milosti, jsem přesvědčen, že mne do Jerusalema pošlete a mne podporovati budete, začež vzdávám vřelé díky a slibuji synovskou poslušnost.« Arcibiskupovi bylo nápadné, že mu dvakrát připomněl »knížecí slovo«, i poznamenal, že svému slovu dostojí. Musil pronášel úmyslně takto svůj dík z důvodů diplomatických. Znal vrtkavost arcibiskupa, jenž značně podléhal vlivu svého nejbližšího okolí. I v tomto případě se nemýlil. Krátce po audienci poslal arcibiskup Musilovi vzkaz, aby neodjížděl, ale dostavil se k němu nazítří znovu. Při druhé audienci nechtěl již nic věděti o svém slibu včerejším. Teprve když Musil opakoval po třetí, že pevně spoléhá na knížecí slovo svého arcibiskupa, přiměl Dr. Kohna, jenž si na své povaze mnoho zakládal, že svého slibu nezrušil a nakonec ho vybídl, aby si tedy opatřil potřebné doklady o učilišti a o výlohách. Teprve koncem října dostal úřední vyřízení, že se může začátkem listopadu odebrati do Jerusalema a že bude dostávati od svého arcipastýře 1200 korun

ročně. Podle údajů správy biblické školy jerusalemské měla tato částka úplně postačiti; bohužel, tomu tak nebylo. Posluchači byli povinni účastniti se vědeckých vyjížděk, a ty stály poměrně mnoho peněz. Po návratu z Egypta a s křesťanské hory Sinaie do Jerusalema, kterouž studijní výpravu podnikl se školou, byla částka 1200 K začátkem března 1896 úplně vyčerpána. I zvýšil arcibiskup Kohn podporu na 1800 korun ročně. Ale ani s tím nebylo tam možno vystačiti.

Koncem prvého roku pobytu v Jerusalemě podal Musil svému arcipastýři podrobnou zprávu o učilišti i profesorech. Vyzněla ovšem podstatně jinak než chvalořeči, které zpíval po svém příchodu do Jerusalema. Arcibiskup s ní nebyl spokojen a právem vytkl Musilovi nestálost v nazírání. Jenže tato nestálost byla odůvodněna jednak nabytou zkušeností, jednak změněným chováním se představených školy, kteří těžce nesli, že Musil nechtěl skládati dominikánský doktorát a doháněl soukromě, čeho mu škola neposkytovala.

V únoru 1897 opustil biblickou školu dominikánskou: s vědomím a s úplným souhlasem jejích představených se odebral na universitu sv. Josefa v Bejrútě, řízenou otci Tovaryšstva Ježíšova. O cestě, jakož i o pobytu a svých studiích v Bejrútě podával krátké zprávy P. Lagrangeovi, představenému školy jerusalemské. Jak se podivil, když zvěděl z psaní svého spolužáka a arcibiskupova majordoma, že si týž. P. Lagrange na něho stěžoval, že bez jeho vědomí biblickou školu opustil, že neví, kde se toulá a že proto za jeho mravní chování neručí. P. Ressel, tehdejší majordom, zároveň upozorňoval, že mu hrozí z Olomouce přísný trest. Proto obratem podal svému arcipastýři obšírnou zprávu o celé věci, ale jeho důvěry již nenabyl. Chystalit se jesuité, že zřídí školu orientální, poněkud podobnou jerusalemské. Představení školy dominikánské, obávajíce se soutěže, nechtěli, aby jejich posluchači k jesuitům přecházeli — odtud jejich nepřízeň

Chalíl Fattál z Damašku.

k Musilovi, kterého si přece do nedávna velice vážili. Soutěž dvou křesťanských ústavů vědeckých mu ublížila zcela nekřesťansky.

Duševní útrapy obviňovaného z Jerusalema i z Olomouce byly tak veliké, že se provinciál jesuitů obával

o Musilovo zdraví a telegraficky do Olomouce oznámil, že mu zakázal, aby na listy olomoucké odpovídal. Nebýti provinciála Tovaryšstva Ježíšova, byl by se jistě již někdy na jaře r. 1897 domů vrátil. Na jeho vybídku zůstal v Orientě, aby své přípravné studium dokončil a některé význačné kraje prozkoumal. Musil měl přece štěstí, že v nejkritičtějších okamžicích svého života vždy měl nějakého přítele nebo příznivce, který ho neopustil a jemu pomohl. Působila zde jistě jeho osobnost, jeho poctivé úsilí. Kdo ho poznal osobně a sledoval jeho práci, nemohl mu upříti ani uznání, ani pomoci.

Podpora zastavena.

V Olomouci nemohli nakonec neuznati důvodů pro delší pobyt v Orientě a dovolili Musilovi, aby tam zůstal, ale s poznámkou, že mu zastavují každou další podporu a že ho žádají, aby toto zastavení potvrdil. Pracoval tehdy vědecky v okolí Gazy. List olomoucké konsistoře, opatřený těžkou pečetí, byl nedostatečně známkován. Turecký úředník vymáhal značnou pokutu, a Musilova kapsa byla prázdná. Vypůjčiv si od misionáře, vyplatil list a dočetl se v něm, že mu byla podpora zastavena a při tom uloženo, aby všecky své dluhy co nejdříve zaplatil. Po rozkazu potvrdil hned zvláštním listem, že od nejdůstojnější arcibiskupské konsistoře již ani krejcaru nedostane a připojil, že by byl rád, kdyby měl čím své dluhy zaplatiti, jakož i že neví, z čeho se bude živiti, ale že se naděje, že ho všemohoucí Hospodin neopustí. A neopustil ho! Nouze ho přiměla, že se obrátil na profesora Dr. Rudolfa Dvořáka a profesora Dr. D. H. Müllera, jak jsme již dříve vylíčili, kteří mu vymohli podpory od vědeckých akademií (pražské a vídeňské). Rokem 1897 munificence arcibiskupa Dr. Theodora Kohna ustala; na vědeckou průpravu Musilovu věnoval celkem 3600 K (nikoli

z příjmů velkostatků, nýbrž z konsistorního fondu, do něhož se ukládají různé taxy). Arcibiskup Dr. František Bauer povolil na jeho výpravu r. 1908 z příjmů velkostatků 4000 korun. Více nic nedostal od svých arcipastýřů olomouckých.

Na bohoslovecké fakultě olomoucké ho nechtějí.

Při promoční hostině v Národním domě v Olomouci 20. června 1895 blahopřál profesor Dr. Josef Tittel Musilovi k dokončení přísných zkoušek, poznamenávaje, že si bude moci nyní odpočinouti, a ubezpečuje jeho rodiče, že zajisté dosáhne příslušné hodnosti. Ve své odpovědi mladý doktor snad příliš zdůraznil, že na odpočinek a na hodnosti nepomýšlí, nýbrž že se chce věnovati plnou silou soustavnému studiu a další vědecké práci; dosud že se učil vlastně jen pro zkoušky a tudíž profesory, kdežto od nynějška že bude dříti sám pro sebe. Obsahem své upřímné, ale tenkráte nediplomatické řeči narazil u některých profesorů. Náraz byl zesílen různými poznámkami, jimiž tehdejší redaktor katolického »Našince« Jiříček doprovázel potom jeho odjezd do Orientu. Mnohým profesorům se nelíbilo, že jejich bývalý posluchač se míní ubírati vlastní, samostatnou cestou, i rozhodli prý se, že takového novotáře mezi sebe na fakultu vůbec nepustí. Tento úmysl opravdu provedli, když se roku 1900 Dr. Melchior Mlčoch, profesor studia Starého zákona, stal sídelním kanovníkem a jeho stolice měla býti znovu obsazena. Sbor profesorský theologické fakulty olomoucké jednomyslně navrhl jiného kněze; návrh byl schválen arcibiskupem a odeslán do Vídně. Kanovník Mlčoch, který vždy jevil značný zájem o studie Musilovy a byl velmi oblíbeným a statečným českým knězem, se ho ani slovem neujal. Hotovou věc mu oznámil listem do Orientu, utěšuje svého bývalého žáka poznámkou, že zajisté najde nějaké místo ve Vídni.

V Olomouci jednali tehdy pod dojmem různých, Musilovi nepříznivých pověstí vídeňských, zaviněných nedůvěrou v jeho zprávy o výsledku výzkumné cesty r. 1898. Jenže tato nedůvěra zmizela, když, vrátiv se r. 1900 z nové výpravy do Orientu, podepřel své objevy důkazy, které pochybu naprosto vylučovaly. Dvouleté utrpení mu získalo nové, mocné příznivce, a nejen ministerský rada Dr. Beck von Mannagetta, referent pro bohoslovecké fakulty, nýbrž i kanovník Dr. Zschokke, referent pro věci kultu v ministerstvu vyučování, jakož i presidium Akademie věd a její protektor, stařičký arcivévoda Rainer, se o něho vřele a účinně zajímali. Oba referenti z ministerstva vyučování Musila vyzvali, aby, odvolávaje se na svůj závazek, arcibiskupem schválený, že bude po šest let vyučovati na některé universitě nebo bohoslovecké fakultě, se odebral k olomouckému arcipastýři a poprosil ho, aby mu dovolil ucházeti se o uprázdněnou stolici po Dr. Mlčochovi.

Arcibiskup Dr. Theodor Kohn dlel tehdy ve Skaličce u Hranic. Nepřijal Musila nijak přívětivě a s počátku jeho prosbu zrovna odmítl. Nabízel mu, že by mohl na fakultě přednášeti morálku. Musil poukázal svému arcipastýři, jak s jeho studiemi Starého zákona souhlasil již jako profesor, jak mu milostivě dovolil, aby se v těchto studiích prohluboval nejen v Orientě, ale i v Londýně, Cambridge a Berlíně, a aby neničil jeho životní radosti, nutě ho, aby se zabýval mravovědou, v níž vědecky nepracoval a k níž nijak nepřilnul. Posléze se arcibiskup přímo dotázal, jak se k němu mohl odvážiti s takovou prosbou, věda, že je věc rozhodnuta a návrh císaři předložen. Slyše, že byl vybídnut od obou referentů v ministerstvu vyučování, zamyslil se a konečně dovolil, aby se představil jednotlivým členům profesorského sboru olomouckého a je požádal nikoliv o profesuru, nýbrž o suplenturu.

Nemálo byli profesoři bohoslovecké fakulty olomoucké překvapeni prosbou Musilovou, aby ho navrhli za suplenta stolice Starého zákona. Děkan profesor Dr. Karel Wisnar odpověděl úsečně: »Nebuďte dotěrným! Nevíte-li, tož vám oznamuji jako děkan, že profesorský sbor již jednomyslně navrhl nástupce Mlčochova a že tohoto návrhu nemůže změniti nikdo, leda Jeho Veličenstvo císař pán.« »Nepovažujte mne, Spectabilis pane děkane, za dotěrného. Nebyl bych se k vám odvážil, kdyby mne nebyl vyzval pan arcibiskup,« bránil se Dr. Musil. »Tož pan arcibiskup vás ke mně poslal? To je něco jiného! Proč jste to neřekl hned?« zatočil Wisnar. Kandidát jednomyslně za nástupce Mlčochova navržený, jenž přednášeje jiný obor, rovněž ke sboru náležel, pravil mu: »Co se to opovažujete? Podívejte se na mé rozložené knihy! Již bezmála pět měsíců se připravuji a měl bych přestati?« — »Nedivte se, pane profesore, že se odvažuji prositi vás, abyste mne navrhl za suplenta oboru, na nějž se připravuji již bezmála 13 let,« bránil se Musil. Návrh sboru profesorského byl z Vídně vrácen prý s poznámkou, že v Olomouci jest kněz z jejich arcidiecése, jenž se po léta zabývá studiem Starého zákona, vykonal několik vědeckých cest a od ministerstva vyučování dostal podporu z fondu pro přípravu vysokoškolských profesorů.

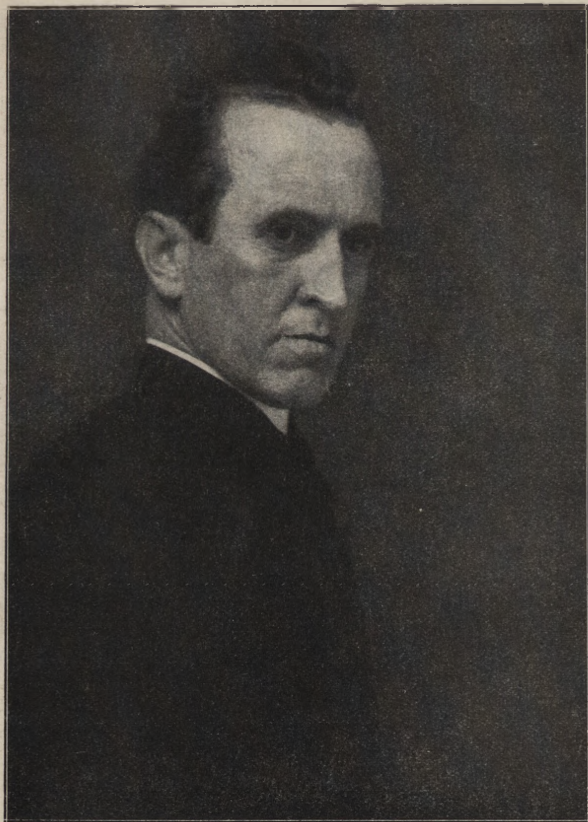
Nový děkan, Dr. Josef Tittel, zajev do Vídně, poznal, jaký vítr vane, a byl ochoten připraviti návrh, aby Musil byl jmenovám profesorem mimořádným, ale arcibiskup nesouhlasil. Teprve r. 1902 povolal ho k sobě, zkoumal jeho srdce a ledví a uložil mu, aby podrobně nastínil způsob, jak míní o Starém zákonu přednášeti a aby obnovil slib poslušnosti svému arcipastýři. Když vyhověl, teprve potom byl jmenován profesorem mimořádným. Arcibiskup Dr. Theodor Kohn ho nechtěl pustiti z ruky, proto neprojevil souhlasu, aby se stal hned řádným. Zřejmo, že byla zde určitá nedůvěra a také

obava, aby nový profesor nepřednášel na základě svých vědeckých cest a prací nějaké novotářství, jež by bylo v rozporu se vžitou tradicí. Mimo to byl již tehdy arcibiskup v zřejmém rozporu s ministerstvem vyučování a s Vídní vůbec. Poněvadž si vídenští přáli, aby bylo postavení Musilovo konečně zajištěno, aby se mohl věnovati klidně své vědecké práci, odporoval Kohn, ukazuje, že jen on je pánem jak ve své arcidiecési, tak na bohoslovecké fakultě. Teprv jeho nástupce Dr. František Bauer na přímou výzvu tehdejšího ministra Dr. W. Hartla dal souhlas, aby byl ustanoven profesorem řádným a dostal delší dovolenou k vědecké práci ve Vídni.

Líceň, jak byl Dr. Musil jmenován profesorem, dává aspoň trochu nahlédnouti do postupu na theologických fakultách a vysokých školách vůbec. Nejlépe připravený uchazeč by byl býval bezmála propadl. Bez nátlaku z Vídně by byl býval jeho osud zpečetěn. Otevřené hlavy nemají u nás ani dnes na růžích ustláno a jejich vědecká kariéra bývá často velice klikatá. Případ Musilův jest ovšem zcela mimořádný.

Měl přijíti na bohosloveckou fakultu pražskou.

V létě 1904 opustil bohosloveckou fakultu olomouckou, napřed dočasně, od roku 1909 pak trvale. Rok předtím přijeli k Musilovi do Vídně rektor české university pražské profesor Dr. Jaroslav Goll spolu s profesorem bohoslovecké fakulty Dr. Fr. Kordačem, tázajíce se, zda by nebyl ochoten státi se profesorem na bohoslovecké fakultě české university v Praze. Téhož se domáhal i Dr. J. Hlávka, president České akademie věd a umění, a některé jiné vlivné osobnosti pražské. Pln radosti, že mu bude možno působiti přece jen ve vlasti, hleděl si zajistiti pouze nutnou volnost pro své výzkumy a studie. Tomu prý se opřeli někteří členové profesor-

Alois Musil po návratu z Orientu r. 1912.

ského sboru bohoslovecké fakulty české university pražské, čímž se věc protahovala. Zatím nastoupil novou výzkumnou cestu po vnitřní Arabii a jak vídeňská akademie, tak vídeňská bohoslovecká fakulta a oba referenti v ministerstvu vyučování jevili snahu, aby výsledky jeho cest zachránili Vídni. Ministerstvo vyučování, místo aby zřídilo novou stolici pro Musila v Praze, zřídilo ji ve Vídni a poskytlo mu jak oborem, tak i závazky vyučovacími potřebnou svobodu pohybu. Přednášel málokdy, trvaje většinou na cestách nebo v knihovnách a přednášel-li, volil si předměty úzce souvisící s látkou, o které vědecky pracoval.

Podezříván.

Na fakultě olomoucké působil od podzimu r. 1900 do léta r. 1904, ovšem s přestávkami. Dlelť jak r. 1901, tak r. 1902 v Orientě. Na své olomoucké působení dosud nezapomněl. Měl tam posluchače, kteří mu otevřeli své srdce, a jež nejen poučoval, ale i vychovával a k rozumné práci nabádal. Není nezajímavo, že tři z jeho posluchačů a spolupracovníků zdobí dnešní profesorský sbor cyrilo-metodějské fakulty olomoucké a čtvrtý že byl nedávno do něho povolán — nejpěknější důkaz Musilovy působnosti.

V Olomouci mu nepřáli ani v residenci, ani ve sboru, ani v semináři. Ať přednášel o čemkoliv, ve všem větřili nějakou nebezpečnou novotu. Našli se i mezi posluchači slaboši, kteří výroky jeho překrucovali a donášeli těm, kdo mu chtěli škoditi. Aby se obhájil a spolu katolickou veřejnost, pobouřenou tehdejšími spory o bibli a Babel upokojil, psal universitní extense, jež postupně uveřejňoval v brněnském »Hlasu«. Redaktor Tomáš Šillinger byl jimi nadšen a vybízel ho, aby jen pokračoval a co možná největší částku bible podobným srozumitelným způsobem vysvětlil. Jenže jeho nadšení ne-

sdíleli v Olomouci a arcibiskup Dr. Fr. Bauer osobně autora vyzval, aby extense zastavil a Hlasu zbytečně nezatěžoval. Musil dlouho odmítal, ale konečně, maje plno jiné vědecké práce a nechtěje arcibiskupa zbytečně popuzovati, vyhověl a své lidové psaní o bibli zastavil. Uveřejněné extense působily rozruch. Prozíravý a nadšený kanovník pražský Dr. Antonín Podlaha je souborně vydal ve vzdělávací knihovně pod názvem: Od stvoření do potopy. Byly přeloženy do jiných jazyků a vykonaly a dosud konají dobré dílo. —

Musil byl opravdu novotář. Selský synek z Rychtářova v něm zůstal. Chtěl poučovati, chtěl o výsledky vědecké práce vzbuditi zájem jak v širokých vrstvách lidových, tak i v inteligenci. To bylo ovšem v Olomouci na theologické fakultě něčím, co tehdy vzbuzovalo jen nedůvěru.

Odsouzen bez výslechu.

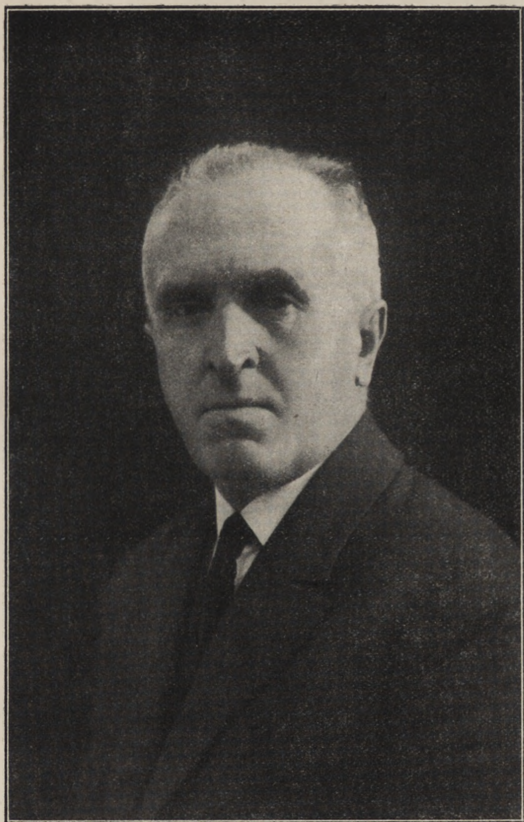
Nepřízeň propukla veřejně, když r. 1906 konal na valné hromadě spolku katolického učitelstva v Olomouci přednášku: Po stopách událostí Starého zákona. Jsa velice opatrný, napsal si přednášku, četl ji doslovně a skončiv, odevzdal rukopis ihned před posluchači předsedovi Kadlčákovi, aby ji otiskl v časopise spolkovém. Brzo se ukázalo, jak byla nutná tato opatrnost.

Hned po přednášce se šuškalo, že v ní popřel některé zázraky. Mnozí, kdo se cítili povoláni, spěchali, aby ho udali. Zanedlouho dostal od arcibiskupa Dr. Bauera list, v němž mu arcipastýř vyslovil svou nelibost, že popíral zázraky, a žádal, aby se podobného pohoršení nadále uvaroval. Pokáraný obratem vyslovil svůj podiv, že byl od svého arcipastýře souzen a odsouzen, aniž by byl býval vyslechnut a aniž by byl arcibiskup jeho přednášku slyšel nebo četl. Poukázal, že je podobný postup nespravedlivý a prosil, aby mu byla po-

skytnuta možnost obrany. Místo poskytnutí právní možnosti dostal nový přípis, v němž ho arcibiskup žádal, aby si přečetl přiložený spis, který prý ho došel bez vybídky; v něm byly chybné, ba kacířské názory Musilovy, pronesené při přednášce, rozebrány a odsouzeny. Prostudovav podrobně spis, zaslal arcibiskupovi nový odpor, v němž zcela otevřeně zdůraznil, že spis byl objednán, a že jeho autor falšoval nejen přednášku, nýbrž i Písmo svaté, výroky svatých otců, usnesení církevních sněmů a biblickou encykliku Lva XIII.; prosil, aby mu dovolil, aby tiskem uveřejnil jak spis, tak odpověď a svého dobrého jména před celým národem obhájil. Arcibiskup mu zakázal, aby o věci pojednával tiskem.

Zatím obvinění, že popírá zázraky, se šířilo. Kdo mu od let nepřáli, měli velikou radost, že se konečně sám chytil a vybízeli bohoslovce i kněze, aby se jeho výklady nedali svésti a aby hleděli vyhubiti koukol, jejž mezi ně nasel. Byly to pro Musila, jako profesora theologické fakulty, kruté časy. Noviny o něm otiskovaly články s nadpisy: Musil nevěrec, Musil neznaboh, a našly se zbožné duše, které za něho dávaly na modlení, aby ho Pán Bůh při svaté víře zachovati ráčil. Dnes se zdají takové spory bezvýznamnými, ale tehdy na nich záviselo více než pouhá existence. I mezinárodně u takového badatele měly svůj dosah a mohly míti různé dalekosáhlé důsledky.

Vyvstali mu noví nepřátelé i v kruzích, které s ním dosud souhlasily a které jeho extense horlivě četly a šířily. Příčinou toho byla jeho kritika učebnice Starého zákona. Připravuje si přednášku pro zmíněnou valnou hromadu spolku katolického učitelstva, požádal jeho předsedu, aby mu poslal nejnovější biblickou dějepravu Starého zákona pro střední školy. Shledav v ní četné nesprávnosti zeměpisné i historické, oznámil svůj nelíčený podiv nad tím předsedovi. Byv od něho vyzván, aby nesprávnosti vysvětlil a opravil, podrobil učebnici

Alois Musil.

ryze věcné, nezaujaté kritice a zaslal ji předsedovi, jenž ji otiskl v učitelském časopise. Jako by byl píchl do vosího hnízda. Všechny úřady, které učebnici schválily, všichni učitelé, kteří podle ní vykládali, cítili jako by osobní urážku a žádali, aby byl podobný počin pokárán a zakázán. Podrývá prý jejich vážnost nejen u žáků, ale i ve sborech. Stanovisko dnes nepochopitelné, ale nikoli zcela nemožné.

Tlak budil protitlak. Proti novinám, které kritiku odsuzovaly, se ozvaly jiné, které jí hájily. Nakonec se věc dostala před soud. Obžalovaný olomoucký pokrokový deník »Pozor« vedl za hlavního svědka Musila, jenž dlel a pokud možno klidně pracoval ve Vídni, nezasahuje sám do sporu vedeného mezi »Pozorem«, »Našincem« a arcibiskupskou residencí, leda když bylo nutno, aby si vymohl podle tiskového zákona nějakou opravu. Povinnosti svědecké se vyhnouti nemohl a nechtěl. Když přijel do Olomouce odpoledním vlakem, odebral se rovnou do residence. Před ní na něho čekal již advokát Dr. Ambros, zástupce žalobcův, a tázal se ho, jak míní před zítřejším soudem vypovídati. Rozprava byla krátká. »Budu volán jako svědek k přísaze?« »Ovšem že budete!« »Pak mi nezbude, leda vylíčiti věc podle pravdy a přečísti všechny listy arcibiskupovy a také své odpovědi.« Rozmyslný Dr. Ambros se zarazil. Žádal ho, aby s ním navštívil arcibiskupova důvěrníka, kanovníka Dr. Ehrmanna, jemuž pověděl, jak míní vypovídati. Ehrmann se zle na Musila obořil, obviňuje ho, že působí svému arcipastýři zbytečné obtíže a že ho míní svou výpovědí ještě zatížiti. Musil, cítě se v právu, postavil se proti výtkám, poukazuje na nemožný způsob, jakým se s ním jednalo, a na svou povinnost, aby obhájil své cti nejen jako věřící kněz, ale i jako učenec pro pravdu pracující. »Nemohu přece strpěti, abych byl posuzován jako kacíř bez výslechu, bez obrany, na podlé udání, pro mne anonymní. Nemohu strpěti, aby bylo posluchačům na

AMERICAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

MONTHLY MEETING, TUESDAY EVENING, FEBRUARY 21, 1928

ENGINEERING SOCIETIES' BUILDING

NO. 29 WEST THIRTY-NINTH STREET

PRESENTATION OF THE CHARLES P. DALY MEDAL TO

PROFESSOR ALOIS MUSIL

TO BE FOLLOWED BY AN ADDRESS BY PROFESSOR MUSIL ON

DESERT LIFE IN NORTHERN ARABIA

* * * * * *

In the course of explorations carried out since 1896, Professor Musil has covered on camel back about thirteen thousand miles in the deserts of Northern Arabia. The world's foremost authority on the history, topography, and folklore of these regions, he also holds the unique distinction for an Occidental of membership in the Rwala, the most powerful of the Bedouin tribes. The Society is now publishing the scientific results of his explorations of 1908-1915.

ADMIT TWO AT 8.30 O'CLOCK *Pictures will be shown*

Pozvánka ke slavnostní přednášce Aloisa Musila v Americké zeměpisné společnosti v New Yorku.

fakultě hlásáno, že se opičím po jiných, že nemám vědeckého podkladu, dokonce, že jsem v poušti nikdy nebyl a že nikdy nic kloudného nenapíši.« Roztrpčen urážlivým chováním, opustil arcibiskupskou residenci a připravoval se pro zítřejší přelíčení. Nedošlo k němu. Bylo zatím vše podniknuto, aby se sporné strany vyrovnaly smírně.

Přednášku Musilovu »Po stopách událostí Starého zákona«, jež měla býti tištěna v Brně, zkoumal důkladně kanovník Dr. Josef Pospíšil; nenašel v ní ani stínu kacířství a proto doporučil, aby byla otištěna nejen v časopise učitelském, ale aby byla vydána samostatně knižně s jeho Věcnými poznámkami k učebnici Starého zákona. Od roku 1907 měl trvale z Olomouce pokoj. Byl mimo diecési, nepřátelům nepřekážel, a jeho vědecké úspěchy umlčovaly. Pro Musila tyto olomoucké boje znamenaly pouhou episodu. Jeho životopisec a kulturní historik bude ji zkoumati důkladněji zejména i po té stránce, proč potom publikoval své vědecké práce raději v cizích jazycích.

Zásluhy o věc katolickou v cizině.

Tyto rozpory a potíže neplynuly z osobních vlastností Dr. Musila. Nebyl nesnášenlivým. Plynuly v rozdrážděném prostředí z bojů národnostních, politických a z rozporů ve vysokém kleru, jež byly více povahy hospodářské. Snad zde působila i závist, snad podceňování člověka, jenž rostl z malých kořenů a měl rovnou páteř. V občanské společnosti olomoucké byl Musil velmi oblíben a měl zde četné oddané a věrné přátele i v kruzích nejpřednějších.

Ani ve Vídni, ani v Praze nečinily mu nikdy úřady církevní nejmenších potíží. Kdekoliv vystupoval v cizině, setkával se všude se souhlasem církevních vrchností. Jak se choval sám k církevním hodnostářům, uvádím několik episodek. Když měl konati slavnostní přednášku v zeměpisné společnosti v Kodani, byl pozván ke královské tabuli. Požádal, aby byl spolu s ním pozván tamní katolický biskup I. van Euch. Vysoký dvorní úředník se poněkud zarazil, ale slíbil, že věc přednese Jeho Veličenstvu. Po několika hodinách navštívil Musila stařičký biskup, líbal ho a se slzami v očích mu děkoval, že byl jeho pomocí po skoro třicetiletém působení v Dánsku konečně pozván též ke královskému dvoru. Nebo jindy po přednášce, kterou konal v Drážďanech a jíž se účastnil výkvět vznešené a učené společnosti nejen z Drážďan, ale i z Lipska, přistoupil k němu tamní apoštolský vikář a pravil mu, že svou přednáškou vykonal pro katolickou věc v Sasku víc než on svou celou působností. Podobného uznání se dostalo Musilovi také v Americe. Jest nejen prvým československým státním občanem, nýbrž i prvým katolickým knězem, jenž byl od American Geographical Society vyznamenán velkou medailí za vědecké zásluhy.

Núri odpočívá.

Římští papežové.

Římští papežové od let sledovali příznivě činnost Musilovu a povzbuzovali ho různým způsobem. Z Vatikánu vyšel začátkem r. 1908 popud, aby tehdy sotva čtyřicetiletý, tedy poměrně ještě mladistvý kněz olomoucké arcidiecése, byl jmenován domácím prelátem sv. Otce. Ve Vídni projevili ochotný souhlas. V Olomouci se zdráhali a vyjednávali, ale konečně, vidouce nezbytí, přece přivolili. Od té doby jest Dr. Musil papežským prelátem. Nynější papež čte jeho anglické knihy, jak patrno z listů, které dává Musilovi zasílati prostřednictvím státního sekretáře kardinála Gasparriho. V arcidiecési olomoucké se poměry hodně změnily, ale Musilovi nedostalo se odtud úředně ani slovíčka uznání nebo srdečné pobídky k další práci. Snad to ani není úmyslné, ale zdá se, že ve své nejužší vlasti přece jen prorokem nebude.

Vyznání nedělá člověka.

I tato kapitola o církevních úřadech ukazuje, že Dr. Musil patří mezi silné jedince, že nezapře hanácké selské krve. Jeho kněžství bylo mu prospěšné ve vědecké práci, na výzkumných cestách, dalo mu vzdělání, zájem a největší pochopení pro sledované otázky, ale nepomáhalo mu vždy, jak by se samozřejmě očekávalo. Uskutečnění vědeckého programu bylo spojeno s těžkým zápasem a s překážkami, jež mohl zmoci jen rázný duch. Musil je silný člověk, a jeho celé literární dílo, zvláště lidové cestopisy, nesou všecky známky jeho mohutného ducha. Muž tak neobyčejného a pohnutého života, který tolik zkusil a poznal, píše zajímavě, rozvážně, pravdivě a s živým smyslem pro odpovědnost. Proto se jeho práce i širokým vrstvám lidovým tolik líbí, poněvadž přesvědčují. Píše vždy pravdu a nedá se ničím od ní odvrátiti. Jeho úsudek jest nezávislý na mocnostech a pokladech tohoto světa. Píše jen na základě důkladných osobních znalostí a bezpečných údajů a po zralém vědeckém studiu. Jeho úsudku o životě v Orientu jest těžko odporovati. Jeho názory o ostatních náboženských církvích, zvláště orientálních, jsou věcné a uznalé. Není to z nějaké náboženské vlažnosti nebo fatalismu, nýbrž právě z hloubi jeho nitra věřícího v Boha; *snášelivost a spravedlnost v posuzování všech náboženství, to jest největší ozdobou jeho křesťanského cítění.*

Musil si váží velmi dobrých misionářů, ale sám by jistě misionářem býti nemohl. Jeho cesty do Orientu nesledovaly cíle jiné na jeho víru obraceti, nýbrž víru jiných poznávati: jaká jest, jaká byla, jak vznikala a jak se měnila. Poznati znamená porozuměti a potom i míti v úctě. Tomu nebylo s počátku rozuměno, a nebyl ve svých názorech správně doma chápán. Snad také z toho plynuly i některé útoky, pokud byly upřímné, a vycházely skutečně z obav, že se jedná o ne-

bezpečného kacíře. I tady vykonal práci průkopnickou, obhajuje svobodu vědeckého přesvědčení tam, kde doufali, že na vše vystačí jen — s disciplinou.

Náboženský život Orientu i ve svém primitivismu vzbuzuje úctu a jest při tom kulturně přece jen veliký.

Celý život orientálního člověka a zvláště zemědělce jest hluboce náboženský. Tuto stránku Musil rovněž mistrně líčí ve svých spisech a jistě ve světové literatuře nemá sobě rovna. Nejen jeho učenost a kněžství, ale snad ještě více jeho hluboký lidský cit a selský původ i výchova ve zbožné rodině, těžké životní boje a strádání, umožnily mu proniknouti tak podrobně až k zdánlivě primitivní, ale při tom přece jen velmi ušlechtilé duši a nejtajnějším základům náboženského života orientálního člověka.

VII.

PODMÍNKY ÚSPĚŠNÉHO BADÁNÍ.

Otřesené zdraví tělesné.

Výzkumné cesty do krajů velmi odlišných podnebím od vlasti, předpokládají pevné zdraví a pevnou povahu. Nejlepší průpravou pro obé je vytrvalá a účelná práce jak tělesná, tak duševní. Tento předpoklad ideálně splnil Musil, jenž pochází z dobrého, zdravého kořene selského. Účelné práci tělesné zvykl od mlada. Vytrvalá práce tělesná na rodném statku sílila nejen jeho tělo, nýbrž i jeho ducha. Říkalť již staří Římané, že zdravá mysl bydlí pouze ve zdravém těle. —

Za studií bohoslovných nesvědčil Musilovi dlouhý pobyt v uzavřených a nepříliš zdravých místnostech semináře olomouckého. Bohoslovců bylo mnoho nejen v učebnách, ale i v ložnicích, jejichž okna mnohdy ústila do úzkých dvorků, v nichž byly záchody. Větrání nestačilo, a za noci se vzduch ještě kazil petrolejovými nebo plynovými lampami. S tělem zeslabeným přišel do Moravské Ostravy, města nezdravého. Noční příprava na přísné zkoušky doktorské mu dodala. Plval několikráte krev, a čtyři lékaři uznali, že má souchotiny a že dvou let nepřežije. Byly to trudné chvíle pro

Alois Musil v poušti.

mladého muže, toužícího po činném životě. Jeho duch i tělo se vzpíraly předpovědi tak neblahé.

Koncem let osmdesátých minulého století poutal velikou pozornost farář Šebestián Kneipp, který doporučoval vodu a prostý způsob života za nejlepší léky proti všem chorobám. Musil k němu zajel do Woerishofenu (v Bavořích) o prázdninách r. 1890 a byl po několik neděl jeho sekretářem. Léčeni vodou si zamiloval a pokračoval v něm i za svého pobytu v Moravské Ostravě. Prostotě života se učiti nemusil; znal ji od malička. Rád chodíval bos, jídával nejjednodušší stravu, spával na čerstvém vzduchu a rád tělesně pracoval. Všeho toho mohl znamenitě použíti v Orientě, obzvláště na výzkumných cestách.

Léčení vodou, které v poušti není, zanechal, ale nahradil je soustavným léčením vzduchem a sluncem. V účelné práci tělesné i zde pokračoval. Bylo třeba skládati a nakládati zásoby, jakož i vyvažovati je, jakmile zvíře rychlým pohybem rovnováhu porušilo; sbírati jednotlivé předměty, které zvíře shodilo a ponášeti je často několik kilometrů, až se podařilo poplašené zvíře chytiti a upokojiti.

Mnoho práce dalo Musilovi čerpání vody. Jsouť některé studnice přes 100 m hluboké; voda se čerpá koženým vědercem, zavěšeným na provazu, jejž muž, stojící nad otvorem studny, spouští nebo vytahuje. Jak cestou dolů, tak cestou nahoru věderec naráží na kamenité vypukliny studny, provaz se může při rychlejším smýknutí přetrhnouti nebo aspoň voda z věderce vylíti, i je třeba značné důmyslnosti a veliké síly, aby se načerpala voda, potřebná pro deset až dvacet velbloudů a několik lidí. Co práce dá odháněni velbloudů. tlačících se k nádobě, z níž mohou píti nejvýše tři!

Odpočatí velbloudi jsou bujní, ba vzpurní jako odpočatí koně. Úkolem Musilovým bylo, aby nejbujnější zvířata krotil, nechtěl-li býti odpověden za úraz některého ze svých lidí. Jízda sama, trvající týdny, ba měsíce, nesmírně unavuje, obzvláště za horka a za zimy.

Není snadno pracovati vědecky po několik neděl při střední teplotě 43° C. Těžko se vystupuje na vysoké hory východně od Rudého moře při 50° C. Na širokých pláních severní Arabie spával a cestoval mnohdy při 13° C pod nulou. Nemíval vždy stan a po měsíce nocoval pod širým nebem. Tvrdá bývala lůžka, která si zřizoval v poušti sopečné, poseté ostrými úlomky lávy nebo různých hornin. Byl by býval jistě podlehl takovým útrapám, nebýti jeho pevného zdraví a otužilého těla.

Zámeček Amra.

Těžké nemoci.

Dobrý kořen zachránil Musila i v četných nemocech. Dvakrát měl hlavničku. Onemocněv jí po prvé, spěchal na svém koni do nemocnice Milosrdných bratří v Tantúru, kde byl evropský lékař a dokonce český ošetřovatel. Síla mu stačila doraziti až do dvora nemocnice. Omdlel a lékař Dr. Ansgar a bratr Metod, rodák někde od Prostějova, ho donesli do postele, měřili mu teplotu a našli, že má 42° C. Zůstala po osm dní na této výši. Dr. Ansgar, odchovanec universit štyrskohradecké a vídeňské, tvrdil, že podobného případu ještě neměl.

Hůře bylo při druhém záchvatu tyfu. Tehdy dlel při Rudém moři, kde nebylo ani lékařů, ani léků. Provázeli ho

dva domorodci. Když mu bylo nejhůře, uložili ho pod skálou a nějakých šedesát kroků odtud pro něho kopali hrob. Co chvíli přicházeli k němu a sklánějíce se nad ním, poslouchali, zda ještě dýchá. Pacient se díval na hrob, cítil jejich netrpělivost a obával se, že ho pohřbí za živa. A kolik jiných podobných případů zažil, když trpíval tropickou úplavicí, nebo když dostal jedu od svých odpůrců! Jak mu bylo, když ministr knížete Eben Rašída 1915 veřejně provolal: »Velkou odměnu dostane, kdo mi prvý přinese radostnou zvěst o úmrtí šejcha Músy.« Od Perského zálivu a z vnitřní Malé Asie si přinesl do Evropy malarii. Po prvé ho sužovala přes šest let, po druhé se jí zbavil již za dvě léta.

Prostá výživa.

Jak doma, tak v Orientě a v poušti zůstal věren prosté stravě. Varoval se hostin, při nichž se předkládaly vybrané pokrmy, a spokojoval se v poušti stravou domorodou. Abstinentem nebyl a není, ale alkoholu požíval s velkou umírněností. Do pouště brával alkohol pouze jako lék. Jak v poušti, tak doma dával přednost ssedlému mléku, podmáslí nebo syrovátce před nápoji jinými. Za studentských let, pokud bylo kouření zakázáno, si rád v neděli koupil jednu, dvě cigarety. Jak bylo v sedmé a osmé třídě gymnasia dovoleno, zanechal pojednou cigaret i doutníků. Teprve v Moravské Ostravě jim zase přivykal. V Orientě ponenáhlu na kouření zapomínal, ačkoliv tamní obyvatelé velmi mnoho tabáku spotřebují. Kouřil-li, nemohl odmítati domorodce, škemrající o tabák nebo cigarety. Aby vyhověl všem, byl by býval nucen bráti na delší vyjížďky několik kilogramů tabáku na cigarety. Tu bylo výhodnější jak pro jeho pohodlí, tak pro jeho kapsu, aby se kouření raději zřekl a měl pak vždy výmluvu, proč prosbě za tabák vyhověti nemůže. Brával s sebou cigarety i tabák,

Před městem Madian.

ale jen za dary pro náčelníky. Na prospěch mu bylo, že sám nekouřil, když zkoumal širé kraje, v nichž kočují Uahhábovci, jejichž náboženství kouření naprosto zakazuje.

Práce v knihovnách a museích.

Vyžadovala-li výzkumná práce v poušti železného zdraví tělesného, kladla vědecká práce v knihovnách a museích na tělo a ducha požadavky snad ještě větší. Musil i tuto krajnost šťastně snášel. Není snadné zaměniti volný pohyb v čistém vzduchu pouště s nuceným seděním v zaprášených a začazených knihovnách a museích. Všechny knihy jsou více nebo méně sběrnami prachu, a poněvadž studoval hlavně rukopisy nebo knihy, jichž po léta nikdo v rukou neměl, vde-

choval spousty drobného prachu, jenž špinil vše, s čím přišel do styku. V British Museu se zřízenci, přinášející požadované rukopisy a knihy, omlouvali, že jsou černé, poněvadž se jich od let nikdo nedotkl. Obzvláště těžce se mu pracovalo ve velkých knihovnách amerických, kde je vzduch vlhký a hustý, větrání nedostatečné a všude prachu a jemňounkých sazí, které badatel vdechuje.

Práce je ještě ztěžována zvykem Američanů a Angličanů pozdě jíti spát a pozdě vstávat. Jak se může mezi nimi spánkem posíliti badatel, který je zvyklý o čtvrté hodině ranní vstávati, když je až do jedné nebo druhé hodiny s půlnoci vyrušován sousedy. Chtěje si uchovati možnost práce, spával za svého pobytu v Americe od jara do podzimu pod širým nebem ve vichru a dešti a od podzimu do jara na půdě domu, kde vedle něho voda zamrzala. Ani venku, ani na půdě neměl postele. Stlával si sám stejně jako v poušti.

Zotavená.

Ani v Anglii ani v Americe nemohl badatelské práce v knihovnách a museích přerušiti. Jestiť tamní pobyt velice drahý, proto byl nucen využitkovati každé chvilky a nezanedbati žádné příležitosti. Jenže takovou neúmornou a dlouhou námahou skoro až otřásl svými nervy. Jinak pracuje za pobytu ve vlasti. Po dva, tři měsíce studuje a píše od půl šesté hodiny ráno do osmi nebo devíti večer. Jakmile pocítí únavu, odjíždí do své vily v Rychtářově, kde práci duševní zamění účelnou prací tělesnou v zahradě, na louce, na poli nebo na mlatě. Večer nebo za nepříznivého počasí pročítává knihy o rolnictví jak české tak cizojazyčné. Po léta čte každé číslo »Kodyma« a »Československého Zemědělce«, jež se těší jeho zvláštní oblibě. Mnoho poučení nalézá také v odborných knihách, vydávaných péčí ministerstva zemědělství. S veli-

Resáfa, levou boční lodí basiliky sv. Sergeje k západu.

kou pozorností sleduje vývoj našeho zemědělského pokroku, zejména školství, obzvláště snahu, aby se v těchto školách vyučovalo pro potřebu praktického podnikání a nevychovávali se zde jen úředníci a zřízenci, pracující v cizích službách. Osvěživ se prací tělesnou a četbou literatury hospodářské, vrací se opět k svému psacímu stolu a odborné literatuře orientální.

Různé znalosti.

Mimo na práci tělesnou si musí badatel pouště zvyknouti na účelnou práci duševní. Musí znáti důkladně svůj obor, osvojiti si různé poznatky řemeslné, přesně promysliti postup své práce a zabezpečiti si potřebnou výzbroj. Musil vypravuje, že každý výzkum v poušti se skládá z několika částí,

které spolu zdánlivě mnohdy jen povrchně souvisí. Každá částka má jak svůj vlastní cíl tak své vlastní prostředky a nástroje. Je nutno, aby badatel každý cíl, každý prostředek a nástroj důkladně promyslil a opatřil. Mnohé prostředky a nástroje vhodné pro evropské podnebí se nehodí do podnebí pouště, nesnesou tamního horka a písku. Toho třeba dbáti před výpravou, nechce-li se badatel vrátiti se špatnými a tudíž nepotřebnými výsledky jak svých pozorování hvězdářských a zeměpisných, tak snímků fotografických. Badatel se musí seznámiti s každým přístrojem, aby jej uměl, když je třeba, opraviti. Je nutno, aby měl náhradní součástky nebo aby vzal některé přístroje po dvou nebo po třech, aby je mohl zaměniti, když by byl přepaden a vyloupen, nebo když by byl některý přístroj splašeným velbloudem shozen a polámán. Vědecké přístroje musí býti důkladně zabaleny, opatrně naloženy a často a často prohlíženy. Aby si tyto práce usnadnil, Musil brával s sebou úředníka Vojenského zeměpisného ústavu ve Vídni. Svěřoval mu dozor nad vědeckými přístroji, používal ho při hvězdářských pozorováních a ukládal mu, aby načrtával za jízdy útvary půdy. Jiných evropských průvodců do pouště nebrával.

Mimo výzbroj vědeckou potřeboval též dobré výzbroje lékařské, válečné, jakož i potravin. Lékařství se učil prakticky v různých nemocnicích Milosrdných bratří a osvojil si značnou zběhlost, která mu konala výborné služby při jeho styku s domorodci. Výzbroj válečná tvořila velikou položku. Bylo̕ť jeho snahou, aby si opatřil nejlepší karabiny s nejlepšími náboji. Jen takových mohl použíti za vítané dary a jen takové mu zabezpečovaly jistotu, že se ubrání útokům čet i pětkrát silnějších. Potraviny brával velkou většinou pouze domácí. Pšeničné kroupy, pšeničná mouka, rýže, káva a čaj tvořily základ. Evropské konservy, obzvláště ovocné a zeleninové, byly za lék a za pochoutku.

V biblickém přístavu Elath.

Sluzi či druhové.

Zamýšlel-li zůstati v poušti několik měsíců, ba až půl druhého roku, je pochopitelno, že potřeboval mnoho zásob a že byl odkázán na cizí pomoc jak při nakládání a skládání, tak při stavbě stanů. Za pomocníky či sluhy si najímal pouze domorodce. Nebylo snadno najíti vhodné muže. Kdo mu chtěl sloužiti pouze pro peníze, nehodil se pro něho, poněvadž nebyl s to, aby odolal nebezpečí, anebo aby za něho nasadil život a zdraví. Dočasně mohl s ním jíti nějaký člověk pro peníze, ale trvale takového potřebovati nemohl. Bylo nutno, aby měl za trvalé průvodce muže, u nichž vzbudil účastenství jak o sebe, tak o svůj účel. Měli s ním cítiti

a s ním trpěti. Nejjistěji mohl spoléhat na ty, jež vyléčil z těžké nemoci nebo jež zachránil před smrtící zbraní nepřítelovou.

Ve své karavaně byl prvý mezi rovnými. Rokoval se svými sluhy či druhy o všech potřebách a nebezpečích a o postupu cesty, vyžadoval si jejich rady a rozhodoval. Jakmile bylo rozhodnuto, žádal slepou poslušnost a nesnesl nejmenšího nepořádku nebo odporu. Všichni i provinilec věděli, že svou přísností chrání nejen sebe, ale i je. Poslední uléhal a prvý vstával; mnohdy zanítil oheň a přistavil kávové konvice, spíše než jeho druhové ze svých teplých plášťů vylezli. Nikdy se nedotkl jídla, pokud se jistě nepřesvědčil, že každý z jeho druhů má již svůj díl. Nikdy se od nich nerůznil ani jídlem ani pitím. Když voda docházela a žízeň hrozila, rozdával poslední zásobu stejným dílem napřed svým lidem a naposled sobě. Nebezpečí vzdoroval jako prvý a zastával se svých lidí nasazením vlastního života. Takovým způsobem si utvořil ze svých průvodců jakoby svou rodinu; ký div, že u něho pracoval týž úředník Vojenského zeměpisného ústavu ve Vídni po dvanáct let, a že s ním chodili titíž domorodci po mnoho let. Sluhové a průvodčí mohou všude, obzvláště v poušti, bezpečnost badatelovu buď upevniti nebo ji podkopati. Každý cizí náčelník hledí svými otroky vyzvěděti na sluzích či průvodčích, kdo a jaký jejich pán je. Běda tomu pánu, uslyší-li o něm cizí náčelník, že je skrblík, bázlivec, větroplach nebo lenoch.

Jednání s nepřáteli.

Musil, byv přijat napřed za člena panujícího rodu kmene Beni Sachr, tábořícího východně od Mrtvého moře a později za člena panujícího rodu kmene Ruala, putujícího širou pouští arabskou, se stal přítelem všech přátel svého rodu a

Velká zlatá medaile udělená Aloisu Musilovi Americkou společností zeměpisnou. Váží 335 g ryzího zlata.

nepřítelem všech jeho odpůrců. Tato druhá vlastnost mu mohla býti osudná, když měl badati v území nepřátel svého rodu a svého kmene. Pomáhal si milosrdenstvím ke svým nepřátelům. Léčil raněné, přimlouval se za zajaté, zásoboval je při návratu šatstvem, potravinami i vodou a dělal si z nich přátele. Jako u nás, váží si člověk i v poušti nejvíce toho, kdo mu pomohl v neštěstí. Musil se mohl dovolávati svých nepřátel-přátel, jakmile se octl v území jejich kmene. Mimo to se snažil, aby se seznámil s náčelníky všech kmenů, třebas nepřátelských. Bývajíť velcí náčelníci kmenů nepřátelských často vzájemnými přáteli. V boji nešetří jeden druhého, ale mimo boj si vzkazují a jeden druhému prospívají. Maje doporučení svého bratra knížete Núriho mohl navštíviti toho neb onoho velkého náčelníka nepřátelského, spřáteliti se s ním a míti v něm oporu a ochranu.

Musil a kníže Núrí.

Nebezpečnější než nepřátelé mohli býti Musilovi jeho přátelé, kdyby nebyl býval dosti ostražitým. V každém kmeni a tudíž i u Rualů jsou různé politické strany. Mladí náčelníci neschvalují vždycky počínání starších, srocují se a nabádají k různým zákrokům, mnohdy ke vzpouře. Na boj se dívají jako na sport. Rádi se do něho pustí nejen s cizími, ale i se svými. Běda Musilovi, kdyby se byl přidal k některým náčelníkům, obzvláště k mladším! Jeho povinností bylo, aby přilnul a lnul duší i tělem k svému bratru knížeti Núrimu. Mezi ním a Núrim byla řada důvěrných otroků, kteří žárlili na každého, s nímž se měli děliti o důvěru svého pána. Opatrným postupem získal prvního otroka a tím si otevřel rovnou cestu ke knížeti. Ale i nadále potřeboval ostražitosti. Nesměl dovoliti, aby se kníže nad něho vyvyšoval a přece nesměl vzbuditi v knížeti ani stín podezření, že se

Pevnost v oase.

považuje za vyššího. Byla to dlouhá a krutá cesta, kterou se ubíral, než naučil knížete, aby s ním též jednal jako rovný s rovným. Nikdy nedovolil, aby se mezi něho a knížete vplížil prostředník, ale také nikdy nejednal s náčelníky nebo důvěrnými otroky bez knížete. Kníže mu určoval průvodce,

kníže vyplácel mzdu a rozdával dary; kníže k němu vodil nemocné a kníže ho doprovázel k raněným. Pro knížete byl malý stan Musilův vždy otevřen, pro jiného náčelníka nebo předního otroka vždy zavřen.

Maje srdce knížete úplně otevřeno, mohl s počátku nepřímo, později přímo zasahovati do politiky vnitřní i zevní. Vždy a všude nabádal k míru a k vyřizování vzniklých sporů rozhodčími. Válku doporučil pouze, když bylo třeba ztrestati zavilou neposlušnost nebo ukrutnost, a pomáhal při ní bez ohledu na nebezpečí, jakému se vydával. Svého bratra nabádal, aby sám navrhl mír svým odpůrcům, třebas by mu to někteří vykládali za slabost, a zasazoval se, aby neplýtval svými silami zbytečným bojem s vládou.

Kníže Núri se po několik let neukázal v Syrii, obávaje se, aby ho turecké vojsko nezajalo a nepověsilo. Musil uznav, že z takového stavu mají škodu jak jeho bratři Rualové, tak syrští usedlíci a úředníci, žádal generálního guvernéra, aby s Núrim o vzájemných sporech porokoval a je smírnou cestou urovnal. Generální guvernér Fádel paša projevil přání, aby ho Núri navštívil. Núri odmítl, nezaručí-li se Musil, že se mu nic nestane. Když se zaručil za jeho bezpečnost a dovedl svého bratra Núriho z nádraží ke guvernérovi, střehl ho po dobu jeho pobytu v Damašku i za jeho návratu do tábora. Spory se vyřídily a mnozí statkáři a přečetní usedlíci Musilovi děkovali, že zachránil jejich majetek před beduy mstícími se na tureckých poddaných. Dobrých služeb Musilových použil i generál Gouraud, když jako vysoký komisař francouzský zajišťoval pořádek v Syrii. Děkoval mu vřelým listem za pomoc poskytnutou v době nejhorší.

Rozpory v povaze a životě.

Škoda, že Musil nenapsal svých pamětí. Žádný dobrodružný román neměl by napínavějších dějů. Arciť jeho

V oase.

české cestopisy, jež právě vycházejí, budou míti řadu takových líčení. Doufáme, že i jednou k pamětem určitě do-

jde. Mé řádky jsou jen stručným zhuštěním z četby některých jeho prací a ještě více z jeho příležitostných vzpomínek a přátelských rozhovorů. Mohou býti použity pro každou vědeckou studii, která bude povolanými odborníky jeho dílu jistě jednou věnována.

Odhodlal-li se mladý student, pro záchranu rodného statku tak houževnatě pracující, přinésti své rodině dobrovolnou oběť a státi se knězem, čekal by každý, že zůstane v duchovní správě, bude usilovati o nějakou teplou faru a později snad i děkanství, jak to bylo typickým u moravských velebníčků, pocházejících z podobného prostředí venkovského. A zatím mladý kaplan studuje tak obtížný předmět a skládá doktorát za neuvěřitelných překážek. V Olomouci vidí v něm buď kandidáta budoucí profesury na fakultě theologické, nebo dokonce českého kandidáta občanského na olomoucké kanovnictví, zkrátka muže, který bude usilovati o rychlé dosažení vysokých hodností v církevní hierarchii.

Jak se všichni mýlili! Nic takového necítil; hnala ho touha po vědění, po zjištění historické a vědecké pravdy, otázce obtížné nad všechny síly lidské. Dovedl i v trudných poměrech harmonicky sloučiti úsilí o zachování rodného statku s těžkou vědeckou prací, překonávati finanční nesnáze, neporozumění a trpělivě probíjeti se v Orientě a v poušti, kde před ním nestanula noha nejen žádného Hanáka, ale žádného Evropana. K rodině dovedl splniti své morální závazky, dovedl všem pomáhati a šťastně i zde cíle dosáhnouti, stejně jako ve své práci vědecké.

Mohl míti jako kněz doma ve vlasti blahobyt, svůj pořádek a pěkné bydlení, vážnost a poměrně záhy dosáhnouti značné zámožnosti.

Rovněž významné vědecké kariéry mohl snadno dojíti, kdyby si byl vybral obor pohodlnější, kde nebylo třeba stu-

dia tak namáhavého a nákladného, vědeckých cest tak nebezpečných a léta trvajících.

Jeho život jest v úplném rozporu se založením selského synka z konservativní Hané, jenž raději dává přednost jistému, miluje pohodlí domova, a ač dovede chlapsky pracovat, ano dřít se, nevyhledává štěstí v cizině, nechce ani slyšeti o vystěhovalectví a tím méně o cestovatelském dobrodružství. Jest v rozporu s celou tradicí českého člověka z chudobné venkovské rodiny, ze zadluženého statku, vychovávaného školou i rodinou přikrčeně, k poslušnosti, nesamostatnosti, v úctě k vrchnosti, k službičkování a v touze po zabezpečené existenci. Jest také v naprostém rozporu s výchovou a názory tehdejšího českého kněze, jenž v přísném semináři rostl v tuhé kázni, umořující tělo i ducha, kde se přistřihovala křídla, a kde až vojensky krutá kázeň vládla jako nejvýznamnější prostředek vychovatelský.

Jeho práce v Orientě jest konečně v naprostém rozporu se vším, v čem od dětství vyrůstal. Jsou to těžké životní poměry, jež by sotva lépe snášel i od mládí otužilý a k tomu vychovávaný válečník z bojovného národa a snad by ani tolik nevydržel, zatím co náš mladý selský syn, katolický kněz, tehdy otřeseného zdraví, statečně se přizpůsoboval a vydržel, trápen jsa při tom finanční bídou. Pronikl duši orientálního člověka, pochopil ji a žil úplně životem domorodce, nikoli ze sportu, nikoli z bravury, nýbrž z přesvědčení, z pocitu povinnosti. Neměl protekce, neměl příkladu, čerpal jen ze sebe, ze své všestranné inteligence a houževnatosti, spoléhaje ve všem jenom na Boha a na sebe.

A to je to velké, krásné a jedinečné, čím mluví jeho dílo nejen k Orientu a pro Orient, nýbrž k celému světu a lidstvu. V tom je také síla a vítězství jeho životní práce!

VIII.

PRAKTICKÉ STYKY S ORIENTEM.

Smysl pro věci hospodářské.

Ke konci ještě praktický závěr bohaté činnosti prof. A. Musila. Nerad bych, aby čtenář měl dojem, že se proměnil ve fanatika Orientu, pro kterého nic neexistuje, co se nevztahuje k dalekému východu a jeho pouštím.

Musil jest orientalista vědec, ale při tom stále Evropan v nejlepším slova smyslu, tedy člověk, v němž účast o historii a vůbec o kulturu Orientu nijak nepotlačila smyslu pro skutečný život, jeho denní starosti a potřeby hospodářské. Už jeho selský původ a věrnost selské práci, jeho živý zájem a stálá účast o zemědělský pokrok svědčí, že pro vědu nezapomínal na trampoty a radosti skutečného života a že dovedl účinně pomáhati i při praktickém řešení kulturních a hospodářských styků Evropy s Orientem. Při své veliké popularitě a známostech v kruzích hospodářsky silných jedinců nemohl se ani brániti žádostem a naléhavým prosbám, aby pomohl a poradil. Bohužel, že z této jeho činnosti měla největší prospěch Vídeň, která dobře počítala, když se snažila udržeti na své universitě našeho slavného badatele. Nedělal to ovšem za peníze, nezakládal a neúčastnil se obchod-

Rualové se stěhují.

ních podniků pro Orient, ale rád pomáhal skutkem i radou všude tam, kde z toho byl zřejmý pokrok kulturní nebo prospěch hospodářský i pro dobro Orientu, jejž si zamiloval jako druhou vlast.

V takovém případě pracoval s každým poctivým člověkem, bez ohledu na národnost nebo náboženství. Po té stránce cítil kosmopoliticky; jemu byli a jsou lidé z Orientu bratry a měl se za opravdového příslušníka jejich kmene a národa. Jak by bylo možno, aby odepřel, když běželo o prospěch jeho druhé vlasti? Jak by mohl odepříti i svým vynikajícím přátelům a známým v Arabii, kteří přicházeli s podobnými prosbami a dotazy?

Trpěla tím snad jeho vědecká práce, ztrácel mnoho času. Ale Musil je nezmar. Zavedl si tuhou životosprávu, přísně

dodržoval pracovní program a na vše stačil — ovšem při větším napětí a vyčerpávající práci. Mohl by vyprávěti mnoho roztomilých historek, jež zažil s interesenty o Orient, o mnoha trapných zklamáních, o lidech dotěrných, kterým se energicky bránil a ubránil. Jisto však jest, že tím i jeho literární tvorba získávala na úplnosti, ježto si soustavně všímal otázek hospodářského života, pro něž měl zvláštní porozumění, a jichž podobní badatelé zpravidla vůbec nedbají.

Také politický svět potřeboval jeho služeb a zkušeností. O tom se mnoho vypravuje. Jakkoli i zde měl Musil vynikající úlohu, přece jen více jest bájí a pomluv, nežli střízlivé skutečnosti. Nedal se použíti, ani zneužíti k něčemu, z čeho by neodpověděl před svým svědomím nebo historií. Po válce světové do něho bili různí lidé a přiměli vládu naší republiky, aby dala jeho činnost bedlivě vyšetřiti. Koncem 1919 mu Dr. Fr. Drtina, tehda státní tajemník v ministerstvu školství a národní osvěty, o výsledku vyšetřování poslal obšírný list, v němž psal, že *kdyby náš národ věděl, co pro něj vykonal, děkoval by mu a prosil by ho, aby do jeho služeb vstoupil.* Ještě však nepřišla doba, aby i o těchto věcech bylo možno psáti obšírněji.

Možnost styků hospodářských a kulturních.

Největšími podporovateli výzkumů Musilových, jak jsem již napsal, byli průmyslníci. Jednajíce s ním, dotazovali se: »Nemohly by vaše cesty prospěti též našemu vývozu a dovozu?« Tyto dotazy byly přímým podnětem, aby si bedlivě všímal surovin, které se v zemích a krajích, jimiž cestoval, vyskytují, jakož i hotových výrobků, jichž tamní domorodci užívají. Věděl, že bezmála žádná surovina nebývá na místě zpracována, že se vyváží a náhradou že se dovážejí výrobky hotové. Nebylo by možno, aby průmyslníci, podpo-

rující jeho cesty, skupovali suroviny a prodávali hotové výrobky? Známých měl v Orientě mnoho. Statkáři, majetníci osad při pomezí pouště roztroušených, rádi vyhledávali jeho přímluvy, aby kočovníci neobtěžovali sedláků, na jejich pozemcích pracujících. Biskupové různých církví křesťanských se často a často dožadovali, aby kočovníci nevymáhali větších poplatků od zbytků jindy kvetoucích křesťanských sborů. Velcí obchodníci orientální mnohdy vyjednávali s Musilem, aby zabezpečil jejich karavanám volný průchod územím kmenů spřátelených. Všechny tyto skupiny mohly býti snadno naváděny k obchodním stykům s podporovateli Musilovými. Spřátelení náčelníci s knížetem Núrim eben Šalán v čele mohli býti dožádáni, aby dovolili přístup do svých táborů pouze obchodníkům Musilem doporučeným. Naskýtalo se mnoho a mnoho příležitostí k obchodní výměně.

Se styky obchodními šly rovnoběžně, ba je předcházely styky kulturní. Musil byl znám v Orientě jako vynikající lékař. Bylť nucen osvojiti si lékařské znalosti jednak pro sebe, jednak pro své lidi, aby nezůstal úplně bez pomoci za dlouhého pobytu ve vnitřní poušti. Ký div, že se k němu uchylovali o radu též četní usedlíci, obzvláště z pomezí pouště. Mezi nimi bylo mnoho statkářů, bydlících za léta po osadách. Musil jim doporučoval odborníky nejen orientální, ale i evropské, a vybízel je, aby navštěvovali naše světové lázně.

Mnozí jeho známí se dotazovali po možnosti poslati své synky na zkušenou do Evropy. Chtěli, aby se poohlédli po různých odvětvích průmyslových, nebo aby se zdokonalili v odborných pracovnách vysokoškolských. Někteří prozíraví statkáři a velcí obchodníci by byli rádi zřídili menší továrny, jednak, aby se v nich zpracovávaly jejich suroviny, jednak, aby se v nich vyrábělo sklo a hrubé nádobí. Potřebovali strojů a lidí, kteří by byli výrobu řídili a stroje obsluhovali. I těm dovedl poraditi, kde by se o všem důkladněji poučili a po-

třebné opatřili. Otvírala se tak cesta našim lidem, ať úředníkům či lepším dělníkům, do Orientu.

Obchodní museum a Orientální a zámořská společnost.

Bylo třeba soustředití péči o styky s Orientem jak kulturní, tak hospodářské. Jednal ve Vídni o věci s ministerstvem obchodu, které ho upozornilo na Obchodní museum, jehož účelem bylo prohlubovati podobné snahy. Přispěním Obchodního musea a rakouského Lloydu byly ponenáhlu styky s Orientem budovány. Po nabytých zkušenostech a po důkladných studiích jiných podobných ústavů v cizině bylo Obchodní museum přeměněno v Orientální a zámořskou společnost ve Vídni. Měla dvě skupiny, kulturní a hospodářskou. Musil se stal generálním tajemníkem skupiny kulturní. Malý výkonný výbor byl společný. Členy Orientální a zámořské společnosti byly všechny obchodní a živnostenské komory z celé říše, jakož i jednotlivci, kteří jevili zájem o různé obory vědecké, technické, průmyslové nebo hospodářské, souvisící s Orientem, třebas při tom jediného orientálního jazyka neznali a třebas Orientu nikdy ani nenavštívili.

Účel Orientální a zámořské společnosti byl tedy především praktický. Neměla se míchati do odborného studia, vyhrazeného universitám a jiným vysokým školám, ale měla napomáhati absolventům těchto škol, aby si svými znalostmi našli existenci v Orientě. Zajímala se velice o agronomy, různé techniky, chemiky, lékaře, jakož i o žáky vyšších škol průmyslových, kteří měli chuť usaditi se v Orientě. Požadovala, aby se důkladně vzdělali ve svém oboru, poněvadž mohla doporučovati pouze zkušené odborníky. Poskytovala jim příležitosti, aby si osvojili základy řeči mluvené ve státě, v němž chtěli zakotviti, jakož i aby se seznámili s jeho zeměpisem, dějinami, ústavou a společenským zřízením.

Pro jednotlivé orientální jazyky zřizovala zvláštní kursy. Konaly se na Učilišti orientálních jazyků, spojeném se střední školou, jíž bylo podřízeno. Byly dva: šestiměsíční a dvouletý. V kursu šestiměsíčním po dvě hodiny týdně přednášel Evropan základy mluvnice některého orientálního jazyka, a rozený Orientál po dvě hodiny týdně učil žáky slovíčkům a rčením nejčastěji užívaným. Po šesti měsících znal žák na pět set slovíček a přes dvě stě rčení, i mohl se snadno domluviti s domorodci, a usadiv se, mohl své znalosti jazykové dále prohlubovati a rozšiřovati. Druhý kurs byl dvouletý. V něm evropský učitel a domorodý cvičitel nabádali po dvě hodiny týdně žáky, jak čísti lehčí články, obzvláště novinářské a právnické, jak psáti obchodní nebo právnické listy a jak hovořiti v obyčejné společnosti. V žádném kursu nebylo učeno nářečím, nýbrž pouze řeči spisovné. Jestiť v jednotlivých zemích Orientu mnoho a mnoho nářečí, ale spisovný jazyk je jednotný a užívá se ho nejen ve sněmovnách a v bohoslužebných domech, ale i ve školách a v novinách. Pro všechny žáky se jednou za týden konala přednáška o zeměpise, dějinách, ústavě a společenském zřízení jednotlivých oblastí Orientu. Na tabuli byly napsány knihy, z nichž se mohli sami poučiti.

Orientálové a my.

Naši lidé s důkladným odborným vzděláním a s průměrnou znalostí jazyka a věcí Orientu, jak právě načrtnuto, mohou najíti i dnes dobrá místa v jednotlivých zemích Orientu. Orient se probouzí, nikoliv pouze národně, ale též hospodářsky. Přesvědčil se stejně jako my, že si nedobude samostatnosti politické, nebude-li silným hospodářsky, proto zvelebuje své zemědělství a své školství, staví silnice a železnice, upravuje přístavy a skladiště, buduje zemědělský

a jiný průmysl a shání se po lidech, kteří by jeho krajany vedli a na ně dozírali. Varuje se příslušníků států koloniálních, obávaje se, že by posílili vliv svého rodného státu a znesnadnili návrat k nezávislosti. My nemáme ani kolonií, ani námořního loďstva, nejsme proto politickým snahám Orientu nebezpečni. Znají nás jako stát vyspělý nejen kulturně, ale též hospodářsky, proto by rádi brali naše lidi a navazovali s námi styky, jenom že je třeba této dobré vůle využitkovati a možné překážky odstraňovati. Na to poukazuje shodně nejen Musil, ale i jiní znalci hospodářského i politického života Orientu.

Při úpravě styků s Orientem opíral se o své přátele tam i doma. Snažil se, aby se utvořila ve větších městech každého orientálního státu skupina přátel Orientální a zámořské společnosti. Tato skupina měla upozorňovati společnost na vhodná volná místa a zamýšlené podniky, doporučovati svým krajanům návštěvu našich lázní, průmyslových podniků a učilišť a podporovati a usnadňovati zájezdy členů společnosti do Orientu a pod. Odvetou měla společnost Orientální pomáhati radou i skutkem jednotlivým skupinám a jejich členům, kdykoliv o to byla požádána.

Studenti a učedníci z Orientu.

Skupiny se osvědčovaly znamenitě a stávaly se sloupy styků jak kulturních, tak hospodářských. Zanedlouho se vzdělávalo přes 130 Orientálů na různých školách a ústavech rakouských. Musil byl potom uznáván od rodičů za poručníka jejich dětí, pečoval o jejich blaho, utěšoval je, podával o nich zprávy a zmenšoval jejich strasti a starosti, jen aby se mohly věnovati svému studiu. Rodiče nebo příbuzní, navštěvující své žáky, navštěvovali též průmyslníky a obchodníky, o něž se zajímali, seznamovali se a objednávali bez prostředníků-komisionářů. Vzájemné styky sílily.

Družina Musilova.

Neuspokojivé, ba smutné byly zkušenosti s orientálními učedníky. Čtrnácti- až šestnáctiletí synci, kteří k nám byli vysláni, aby se naučili různým řemeslům, neznali, až na malé výjimky, ani kázně, ani bázně, a byli na obtíž jak mistrům, tak společnosti. Musil se jim dlouho vzpíral a podvolil se teprve, když výkonný výbor proti jeho hlasu o věci rozhodl. Studenti chodili již v Orientě do škol po evropském způsobu vedených, a byli nuceni poslouchati, sice jinak by byli bývali vyloučeni. S těmi byly zkušenosti i u nás dobré. Učedníci velkou většinou vychodili několik tříd škol soukromých, anebo o školu ani nezavadili, a jsouce ve věku, v němž se průměrný Orientál již žení, nechápali, proč by se měli podřizovati vůli cizince, jemuž nerozuměli, a proč by se měli pro něho dříti. Dlouho to potrvá, než bude míti Orient řádné domácí živ-

nostnictvo a vyškolené dělnictvo. Než se tak stane, bude odkázán na cizince a tudíž i na lidi naše.

Naši odborníci do Orientu.

Musil doporučoval a doporučuje všem podnikavým absolventům, kteří, osvojivše si důkladné znalosti v tom neb onom oboru, cítí touhu jíti do ciziny, aby hledali místo v Orientě. Usadivše se tam, stali by se ohnisky našeho dovozu a vývozu. Potřebujeme nových odbytišť, chceme-li, abychom se hospodářsky udrželi na výši. Nedoporučoval a nedoporučuje studium pouhé orientalistiky, poněvadž u nás absolventa neuživí. Nemáme kolonií, nepotřebujeme obchodního loďstva, nebudeme proto nikdy míti lodních jednatelství. Naši diplomatičtí zástupcové bývají rychle vyměňováni; pro jejich zájmy stačí úplně francouzština a snad tu a tam angličtina. K čemu by si lámali hlavu jazykem orientálním, když by po dvouletém nebo snad čtyřletém pobytu v Orientě byli přesazeni do jižní Ameriky a odtud do ústředí nebo do některého státu evropského a do Orientu snad již nikdy nezabloudí. Posluchač, vystudovavší orientalistiku, aby si hledal leda místo v některé knihovně. Nenajde-li ho, buď živoří, nebo si osvojuje nové znalosti, jen aby si opatřil denní chléb. Zapomíná, čemu se z orientalistiky naučil. Vědomí, že někdy mnoho znal, nevyváží ztráty času, síly a peněz. Podobně je tomu i s posluchači, kteří navštěvují přednášky orientalistiky vedle svého vlastního oboru. Studují orientalistiku ze záliby. Existenci si zajistí oborem, pro nějž se rozhodli. Orientalistikou šíří svůj obzor, snáze rozumějí vývoji různých náboženství a kultur, dějinám, jakož i současným snahám imperialistickým, ale pro svůj životní obor si z orientalistiky mnoho nepřinesou a působíce po venkovských městech, zapomínají jazyky, jimž se s takovým sebezapíráním naučili.

Proto Musil nelákal studentů, nezískával posluchačů svým talentem vypravěčským, spíše odradil od studia ty, kteří byli v klamném mínění, že orientalistika jim přinese skvělou existenci.

Průmyslníky, obzvláště mladší a podnikavější, vybízel k zájezdům do Orientu. Vypravovali se tam v menších skupinách, doprovázených dvěma rádci: kulturním a hospodářským. Kulturní upozorňoval na památky, dějiny, ústavy, společenské zvyky a obyčeje, kdežto hospodářský průvodce je uváděl k jednotlivým větším obchodníkům a vývozcům a seznamoval s místními požadavky. Průmyslníci poznali, co by si mohli v Orientě opatřiti a co by tam mohli dodávati. Viděli, jak chce míti domorodý dovozce zboží dodáváno, jak upraveno a baleno, na jaké podmínky platební by přistoupil a jakého úvěru je schopen. Osobní styk byl pro mladší průmyslníky nesmírně důležitý. Zařizovali si výrobu podle nabytých zkušeností, zamlouvali si suroviny a ponenáhlu se vymaňovali z rukou prostředníků-komisionářů.

Musil zdůrazňoval a zdůrazňuje potřebu takového postupu též v naší Československé republice, aby se náš dovoz a vývoz vymanil z područí cizího a aby značka československá dospěla k plné hodnotě. Snad bude jeho rady také tak užitečně upotřebeno. Náš stát má veliký zájem o obchod s Orientem, který, bohužel, se stále provádí většinou jen prostřednictvím Vídně. Má to pro nás mnohé nevýhody. Orient sahá od Maroka do Indie a jeho hospodářské věci jsou totožny s věcmi zemí sousedních. V zásadě nutno hospodářské poměry všude podobnými metodami studovati a zvládnouti.

Co mě přimělo k těmto statím.

Nejsem orientalista, nikdy jsem se těmito otázkami nezabýval. Znám Orient jen z cestopisné a hospodářské litera-

tury. V mých článcích neběželo o otázky orientální, nýbrž o práci a život našeho velikého orientalisty prof. Musila, jenž jest zvláště našemu zemědělství blízký. Psal jsem své dojmy z četby jeho spisů, z kritik o jeho pracích, z životopisných článků a jubilejních úvah k jeho předloňské šedesátce a hlavně čerpal jsem z pamětí a vzpomínek tohoto velikého badatele, jimiž mi ochotně vypomohl.

O vědecké dílo svého krajana měl jsem zájem již za dob studentských. Také za svého působení na hospodářské škole v Olomouci jsem se dověděl mnohé podrobnosti z vypravování jeho četných přátel. Jako autor některých odborných prací zemědělských, vydavatel a redaktor »Kodyma« i »Československého Zemědělce« měl jsem v Musilovi horlivého čtenáře a poznal jsem jeho opravdový zájem o zemědělský pokrok.

Všechny uvedené okolnosti byly příčinou, že jsem se jeho osobností a dílem zabýval obšírněji. K tomuto studiu mne lákala i povaha jeho práce, znamenající v mnohých partiích cenné příspěvky k vývoji zemědělství, historii kulturních rostlin a domácích zvířat. To oceňují i někteří odborníci v zemědělské literatuře, citující jeho práce a zajímající se o každé jeho nové dílo.

Selský syn z malé vesnice na Hané, který bez protekce, jen ze své práce a síly, dovede se i jako kněz, přes všechnu nepřízeň osudu, propracovati až k takovým metám a který při tom zůstane při všech hodnostech a poctách selství věren, to jest zjev i v našich poměrech zcela mimořádný. Jako paedagoga a osvětového pracovníka zajímal mne jeho zjev svou originalitou, silou a mravní kvalitou. Životopisy takových lidí patří do čítanek jako působivá četba o chudých chlapcích, kteří se proslavili.

Tak došlo k napsání a publikování těchto statí. Jejich vydání urychlila americká pocta, uznání vlády ČSR, zvýšený

zájem veřejnosti o autora právě u příležitosti, kdy zahájeno jest české vydávání jeho poutavých cestopisů, o něž jest velká účast a také možnost osobně si ověřiti některá data a informace přímo u autora po jeho návratu z Ameriky.

A konečně na dotazy, zda podnikne ještě nové, další výzkumné cesty do Orientu, nemohu opravdu odpověděti a jistě Musil sám by takovou otázkou přišel do rozpaků. Není o tom sporu, že každá jeho výprava znamená novou cennou vědeckou kořist. Ale má tolik vědecké látky historické i náboženské, že by všichni jeho přátelé viděli raději, kdyby své zdraví již takové námaze a nebezpečí nevydával a raději se věnoval zpracování toho, co svojí celoživotní pílí nashromáždil. A toho je tolik, že to znamená ještě aspoň dvacet let pilné práce.

Nemohu zakončiti jinak, nežli doporučiti všem ctitelům Dr. Musila, aby si opatřili jeho české cestopisy, v nichž se dočtou více podrobností o jeho cestách, dobrodružstvích a životě v poušti. Jsou psány přístupně a zajímavě, takže jejich četba každého čtenáře plně uspokojí.

ČESKÉ KNIHY MUSILOVY.

Cestopisy.

Ukázky ze života Musilova dosvědčují, že pracoval v arabských pouštích po mnoho let a že nabyl zkušeností, jakých nemá nikdo na světě, i bude česká obec čtenářská jistě potěšena zprávou, že se odhodlal vydávati své vzácné poznatky ve způsobu cestopisů jazykem českým a slohem každému srozumitelným.

Látka cestopisů Musilových je úplně nová. Popisuje kraje dosud z velké části neznámé, připomíná své smutné i veselé příhody, upozorňuje na význačnější události historické, a co je snad nejcennější, cítí a žije jako beduin. Jeho domorodí bratří-průvodci nejen jednají, ale i vykládají, zpívají a básní. Čtenář doprovázející Musila prožívá události, o nichž slyšel nebo se dočetl v dějinách světských i biblických, chápe jejich vývoj a tvoří si vlastní úsudek o poušti a beduinech, o různých dějepisných a náboženských představách, jakož i o rostoucím světovém významu Arabie.

Cestopisy Musilovy jsou rozvrženy na osm samostatných knih, vyzdobených původními fotografickými snímky, jakož i četnými náčrtky a mapami, dosud nikde neotištěnými. Cestopisy zahajuje kniha

»Pod ochranou Núriho«. Dějištěm jsou neznámé kraje Pusté Arabie, v nichž Musil putoval a tábořil se svým bratrem Núrim, knížetem Rualů.

»V posvátném Hedžázu« líčí Musil zajímavým způsobem slasti a strasti v hornatém Hedžázu při pobřeží Rudého moře. Tam založil Muhammad náboženství muslimské a tam putují jeho ctitelé z celého světa. Běda nevěřícímu, kterého by na posvátné půdě hedžázské zastihli!

»V zemi královny Zenobie.« Zenobie, která se postavila proti všemocnému Římu, sídlila v Palmyře, oase ležící východně od Damašku, v níž se jindy soustřeďoval světový obchod. Již král Šalomoum měl styky s Palmyrou, a severně od tohoto města si domorodé obce křesťanské vybudovaly nádherné poutní místo Resáfu.

»V Biblickém ráji.« Kdo si neuchoval z dětských let vzpomínku na ráj? Doprovázejíce Musila na jeho trudných toulkách mezi středním Eufratem a Tigridem, dospějete na místa, kde ráj ležel a osvěžíte a prohloubíte mnohé, čemu jste se učili o osvětě babylonsko-asyrské, o Bagdádu a sunnitech a šíitech, těchto dvou největších větvích muslimských.

»Mezi Šammary.« Věrný Názel chrání Musila před vlastním knížetem a jeho lstivým ministrem. Čtenář se dovídá o náboženské sektě Uahhábovců a jejich pánu Eben Saúdovi, jemuž dnes náleží bezmála celá Arabie.

»Za Mrtvým mořem.« Na horách a pláních východně od Mrtvého moře, kde Mojžíš zemřel, se zachovalo plno památek po biblických Moabcích, prvotních křesťanech a francouzských křižácích. Musil tam obcoval nejen s kočovníky, ale též s usedlíky a vykládá o jejich životě.

»V roklích edomských.« Edomci bydlili mezi Mrtvým a Rudým mořem. Byli vytisknuti od Nabatejců, největších obchodníků starověku. Jejich hlavní město Petra naplňuje dosud

úžasem poutníka. Na jižní hranici Edomska pod horou Sinai položil Mojžíš podle bible základy ústavy kmenů israelských.

»*Tajemná Amra.*« Amra je zámeček, jedinečný na celém světě. Jestiť vyzdoben nástěnnými malbami, znázorňujícími zábavy dřívějších chalífů, jakož i rozsah jejich říše. Dlouho to trvalo, než se Musil dostal do Amry, v níž po názoru beduinů straší. Prohlížeje obrazy, byl přepaden. Stěží zachránil svůj život — a když podal o svém objevu zprávu, byl od mnohých obviňován, že viděl přelud.

*

Knihy historické.

Musil sledoval po léta dějiny dnešního Orientu. Zajímala ho národní obroda, rostoucí touha po nezávislosti neb aspoň po samosprávě a šířící se nespokojenost s nadvládou evropskou. Ukázky svých pozorování uveřejňoval v různých časopisech a novinách domácích i cizích, obzvláště v Zahraniční politice, Venkově, Prager Presse a Národních listech. Svou věcností a jadrným slohem získaly si články Musilovy oblibu čtenářů a byly hojně otiskovány i za hranicemi.

Vydav své velké životní dílo vědecké, míní Musil věnovati zbytek svého života současným dějinám jednotlivých států islámského Orientu od Maroka na západě po Afgánsko na východě a od Persie do Sudánu. Poněvadž jsou dějiny Habeše spiaty s politickým vývojem sousedních říší islámských a poněvadž to byli a částečně jsou muslimové, kdo určovali a určují osudy Indie, pojal Musil tyto dva státní útvary do oblasti svého badání. Ačkoliv byl vyzván, aby ovoce i této své práce vydával v Americe, rozhodl se, že je bude publikovati pouze česky.

Prvá kniha »*Dnešní Arabie; nástin zeměpisný a politický*« je v tisku.

Druhá kniha »*Dnešní Egypt; nástin zeměpisný a politický*« bude dána do tisku po Novém roce. Ostatní mají následovati ve lhůtách nezávazných.

Mimo látku historickou střádal Musil vše, co našel důležitějšího pro věci náboženské. Má tisíce výpisků a záznamů o vzniku a vývoji islámu a o dnešních proudech ve světě muslimském. Od svého prvého pobytu v Orientě se hojně stýkal s různými křesťanskými církvemi orientálními a též o nich má mnoho poznatků, které, byvše zpracovány, by podaly dosti věrný obraz těchto hynoucích větví stromu křesťanského. Poněvadž stará láska nerezaví, rád by se Musil vrátil v zimě svého života k bibli a pokračoval v lidovém vysvětlování nejdůležitějších částí Starého zákona, jak slíbil již v předmluvě ke své knížce »*Od stvoření do potopy.*« Vůli má dobrou, ale síly slábnou.

*

Profesor Musil vydal knižně:

Kusejr Amra und andere Schlösser östlich von Moab. Topographischer Reisebericht, Vídeň 1902.

Sieben samaritanische Inschriften aus Damaskus, Vídeň 1904.

Karte von Arabia Petraea nach eigenen Aufnahmen. Měřítko 1 : 300.000. Tři listy po 65 : 50 cm. Vídeň 1907.

Umgebungskarte von Wâdi Mûsa (Petra). Měřítko 1 : 20.000. Jeden list 36 : 27 cm, Vídeň 1907.

Arabia Petraea. I. *Moab.* Topographischer Reisebericht. XXIII a 443 str., Vídeň 1907.

Arabia Petraea. II. *Edom.* Topographischer Reisebericht. 1. díl. XII a 343 str., Vídeň 1907. — 2. díl, X a 300 str., Vídeň 1908.

III. *Ethnologischer Reisebericht,* XVI a 550 str., Vídeň 1908.

Kusejr Amra: I. Text, VIII a 238 str.; II. 41 farbige Tafeln von A. L. Mielich, Vídeň 1907.

Nord-Arabien. Vorbericht über die Forschungsreise 1908/09, Vídeň 1909.

Im nördlichen Hegâz. Vorbericht über die Forschungsreise 1910, Vídeň 1911.

In Nordostarabien und Südmesopotamien. Vorbericht über die Forschungsreise 1912, Vídeň 1913.

Zur Zeitgeschichte von Arabien, III a 102 str., Vídeň 1918.

Map of the Northern Hegâz. Měřítko 1 : 500.000. Jeden list 87 : 94 cm, New York, 1926.

Map of Northern Arabia. Měřítko 1 : 1,000.000. Čtyři listy po 52 : 49 cm, New York 1927.

Map of Southern Mesopotamia. Měřítko 1 : 1,000.000. Jeden list 52 : 40 cm, New York 1927.

The Northern Hegâz. A Topographical Itinerary, XII a 374 str., New York 1926.

Arabia Deserta. A Topographical Itinerary, XVII a 631 str., New York 1927.

The Middle Euphrates. A Topographical Itinerary, XV a 426 str., New York 1927.

Palmyrena. A Topographical Itinerary, XIV a 367 str., New York 1928.

Northern Negd. A Topographical Itinerary, XIII a 368 str., New York 1928.

The Manners and Customs of the Rwala Bedouins, XVI a 712 str., New York 1928.

In the Arabian Desert. New York 1930.

Od stvoření do potopy, 176 str., Praha 1905.

Po stopách událostí Starého Zákona. Věcné poznámky k učebnici dějin Starého Zákona. 41 str., 2. vyd., Olomouc 1907.

Pod ochranou Núriho. Z mých cest Pustou Arabií, 371 str., Praha 1929.

V posvátném Hedžázu. 304 str., Praha 1929.

V zemi královny Zenobie. Z cest severním cípem Arabie, Praha 1930.

Dnešní Arabie. Zeměpisný a politický nástin, Praha.

O B S A H.

Strana